

Cercle Benelux d'Histoire de la Pharmacie

Kring voor de Geschiedenis van de Pharmacie in Benelux

BULLETIN No 11

APRIL 1955

Redacteurs { Apoth. P. van de Vyvere, Brugge
Rédaction { Dr. D. A. Wittop Koning, Amsterdam

INHOUD - SOMMAIRE : Phⁿ Alfred Nimax : L'Histoire de la Pharmacie luxembourgeoise. — Dr P. H. Brans : Congrès International d'Histoire de la Pharmacie. — Apoth. L. Vandewiele : Troisième rapport général d'activité du « Cercle Bénélux d'Histoire de la Pharmacie, année 1953. — Derde algemeen jaarverslag over de werking van de Kring voor de Geschiedenis der Pharmacie in Benelux, 1953. — Apoth. L. J. Vandewiele, Gent : De Codex Montensis of de Pharmacopee van Bergen. — Dr. L. Elaut (Gent) : Het Collegium Medicum van Gent legt de duim voor kwakzalver Tiercelijn. — Personalia : In Memoriam Luitenant-Kolonel Apotheker William Proot †. — Onze bestuursleden aan de eer te Rome. — Historische Tijdschriftartikelen. — Berichten : Kring voor de Geschiedenis van de Pharmacie in Benelux. Bijeenkomst. — Kring voor de Geschiedenis van de Pharmacie in Benelux. Verslag der Vergadering te Hasselt en Maaseik op 16 en 17 April 1955. — Het Internationaal Congres voor de Geschiedenis van de Pharmacie te Rome. — Boekbesprekingen.

BOEKBESPREKINGEN

Apoth. Dr D. A. WITTOP-KONING. — **Delftse Apothekerspotten.** — N.V. Boek- en Steendrukkerij « De IJssel », Deventer. 92 afb. — 174 bl. — 17 x 24 cm — Pr. geb. 17.50 Gd.

Achtereenvolgens handelt de schrijver over de voorlopers van het pauwenmotief, de Vormen, de Versieringsmotieven, de Merken, Imitaties en Vervalsingen, Inschriften en eindigt met een niet oncardige Literatuurlijst.

Dit boek komt net van pas, nu de apothekerspot zeldzaam geworden is en de vraag ernaar groot; wat onvermijdelijk, de laatste jaren vooral, tot naak aangespoord heeft. De schrijver heeft moeite noch tijd gespaard om de apothekerspotten in musea en private verzamelingen op te sporen en te bestuderen; honderden potten heeft hij ter hand genomen, gewogen, gekeurd, langs alle zijden bekeken. Het tot stand komen van een dergelijk werk is immers geen compilatie- noch inventariiswerk, men moet de stof beleven; dikwijls en veel potten moet men ter hand nemen, meten, wegen, keuren, langs alle zijden kritisch bekijken en eerst als men er toe komt tussen de potten te leven en een oude mooie pot als vanzelf te aaien en te strelen, dan eerst mag men het aandurven conclusies te trekken.

De grote verscheidenheid van vormen brengt wel een moeilijkheid teweeg om tot een classificatie te geraken. Schrijver onderscheidt vazen, cilindrische potten, flessen en potten met een tuit, die hij verder onderverdeelt in strooppotten, oliepoten of honingpotten naar gelang de inhoud; er komt ook wel eens een pot voor met een tuit en bestemd voor een of ander water (cfr p. 73), deze kregen welvoegelijkheidshalve geen naam! Ik vind het dus zeer spijtig dat een mank systeem moest opgebouwd worden om de benaming « bokspot » te vermijden, benaming die reeds ingang gevonden had sinds de publicatie van de Inventaris der Apothekerspotten uit het Museum voor Folklore te Gent (cfr Apoth. Vandewiele in Oostvlaamsche Zanten 1951) en die aansluit bij de latijnse benaming « Caprunculum » en de franse « chevette ». Hier is schrijver een stap achteruit gegaan, wat te betreuren valt bij een degelijk werk als dit.

Wat de versieringsmotieven betreft, hier ook werd weinig opbouwend werk verricht, ofschoon volmondig moet toegegeven worden dat schrijver een lofwaardige poging heeft verricht en anderzijds dat het moeilijk valt voor voorwerpen die zo wijd uiteenlopen een systematiek op te bouwen. Toch had ik liever gezien dat de indeling geschied was in het gewone motief (het pauwenmotief en verwante motieven), waaronder dan ook het Satermotief kon gerangschikt worden, en in het speciaal motief, waarin dan feitelijk zonder indeling noch eind al de andere konden worden ondergebracht; schrijver poogde een indeling te geven maar moest al de letters van het alfabet nagenoeg tweemaal gebruiken en alles bleef dan nog beperkt.

Met grote eruditie behandelt Dr Wittop-Koning de merken; hier bereikt zijn boek het climax. Enerzijds is het beschikbaar materiaal beperkt en anderzijds is een benedictijnengeduld nodig geweest om de onderscheiden merken bijeen te brengen en te vergelijken; verscheidene vraagtekens laten dan ook begrijpelijk verdere studie open.

Wat schrijver ons over imitaties en vervalsingen mededeelt is hoogst interessant, doch ik vrees dat de verzamelaar ook met deze commentaar in de hand nog vaak voor twijfels zal komen te staan.

Het was er de schrijver om te doen een werk te leveren dat niet alleen pharmaceuten doch ook kunsthistorici kon interesseren; deze poging is des te lofwaardiger daar de apothekerspot door de kunsthistoricus steeds stiefmoederlijk werd behandeld. « Is de artistieke waarde te gering, schrokken de latijnse inschriften af? » Dit ware o.i. een reden te meer geweest om een lijst mede te publiceren met verklaringen nopens de inschriften; voor de kunsthistoricus zowel als voor de moderne apotheker kon het boek op dit gebied een handig Vademecum geworden zijn.

Het boek werd met de meeste zorg en op kwaliteitspapier uitgegeven. De talrijke (92) afbeeldingen van apothekerspotten, waaronder vele in meerkleurendruk maken het boek ten eerste aantrekkelijk. Stellig een boek dat door alle apothekers graag gewild zal worden.

L. V.

Cercle Benelux d'Histoire de la Pharmacie

L'HISTOIRE DE LA PHARMACIE LUXEMBOURGEOISE (*)

par le Phⁿ Alfred NIMAX
Luxembourg.

L'histoire de la Pharmacie luxembourgeoise que j'ai l'honneur de vous exposer brièvement, comprend la période de 1804 jusqu'à nos jours, c'est-à-dire l'espace de 150 années. Divisons la matière en deux chapitres, dont le premier comprend le XIXe siècle.

Quelques *dessins* schématiques faciliteront l'exposé. Description de la carte géographique :

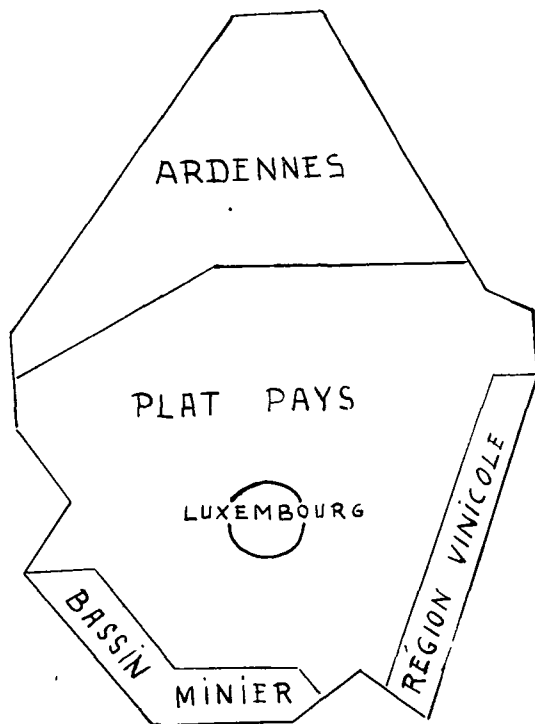

FIGURE I.

Dans le Nord : La région montagneuse des Ardennes,
Au Centre : La ville de Luxembourg,

(*) Communication présentée au Cercle Benelux d'Histoire de la Pharmacie, à la séance du samedi 2 octobre 1954, à Luxembourg.

A l'Est : La région vinicole de la Moselle,
Au Sud : Le bassin minier,
La partie en blanc : le plat pays (par différence à la région montagnieuse des Ardennes).

PREMIERE PARTIE

Situation en 1804.

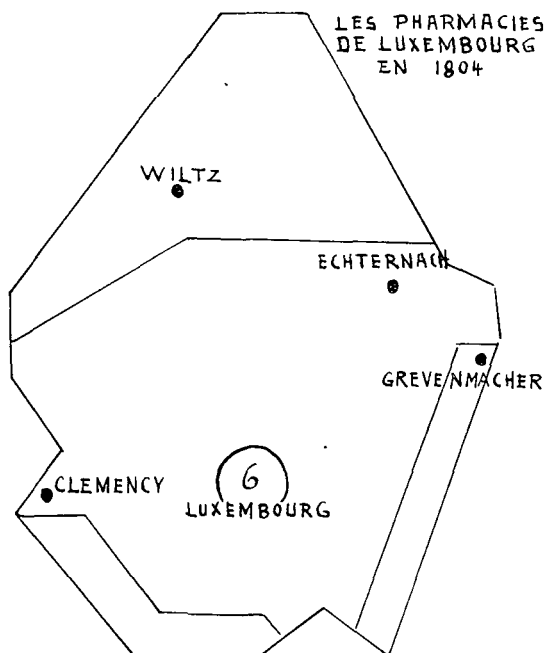

FIGURE II.

A cette époque il y avait en tout 12 pharmacies dans le pays : 7 dans la forteresse de Luxembourg. — J'en ai marqué 6 parce que le chiffre 7 n'était que passager. Le nombre des officines descendra bientôt à 6, ensuite à 5 pour remonter plus tard définitivement à 6.

2 pharmacies dans la ville abbatiale d'Echternach.
1 à Grevenmacher, au bord de la Moselle.
1 à Wiltz, dans les Ardennes et
1 à Clemency.

Pendant plus de vingt ans, la *situation économique défavorable* ne permettait pas de nouvelle création. Dans la capitale, deux pharmacies furent même liquidées faute de successeur. Le nombre des officines y était donc descendu à 5. Ces 5 pharmacies existent encore actuellement. Ce sont :

La pharmacie du Pelican	M. HIPPERT;
» du Cygne	M. PITZ;
» de la Licorne	M. MOLITOR;
» des Nègres	M. WIDUNG;
» du Mortier	M. SCHMIT.

Cette dernière a changé de quartier vers la fin du siècle; elle fut transférée de la Grand'rue vers le quartier de la Gare où elle prit le nom de « Pharmacie de la Gare ». Propriétaire actuel : M. Aloyse SCHMIT.

Le Luxembourg n'a jamais eu une *Pharmacopée* ou un codex à lui. Pendant le régime français on consultait surtout le manuel intitulé : *Éléments de pharmacie théorique et pratique* du pharmacien parisien Antoine BAUME.

**Pendant la troisième décade, de 1825 à 1835,
furent créées 2 pharmacies : Remich et Ettelbruck.**

En 1850, celle-ci était la propriété de Guillaume KROMBACH, pharmacien très actif, professeur des sciences naturelles et président de la Société de Botanique du Grand-Duché. Ce maître nous a laissé deux monuments : 1) sa Flore du Grand-Duché de Luxembourg, volume impressionnant de 560 pages, le résumé d'une vie d'études et d'observations, que l'infatigable a publié dans sa 84e année; 2) le chêne KROMBACH, planté par lui lors de l'ouverture du « Jardin Botanique » de la ville de Luxembourg. Ce chêne, d'un habitus spécial, forme encore actuellement une des curiosités de notre parc.

Guillaume KROMBACH savait inoculer l'amour des sciences à son entourage. Il avait quatre fils : deux médecins-vétérinaires et deux pharmaciens dont l'un, Henri, devint son successeur à Ettelbruck et l'autre, Charles, le fondateur de la pharmacie de Larochette, dont nous reparlerons. Il avait ensuite deux petits-fils bidiplômés. L'un pharmacien-médecin, l'autre pharmacien-médecin-dentiste, ainsi qu'un petit-fils médecin-vétérinaire.

**Quatrième décade, de 1835 à 1845.
Luxembourg, Mersch, Hosingen, Wiltz.**

Cette période commence avec la fermeture de la pharmacie de Clemency, lors du décès de son propriétaire.

1838, création d'une 6e pharmacie à Luxembourg par J.-B. Michel-Anatole RISCHARD (actuellement pharmacie Nicolas MULLER).

Nous avons signalé trois fermetures de pharmacies et trois nouvelles créations, le nombre primitif des douze officines de 1804 est donc resté le même jusqu'en 1842, c'est-à-dire pendant trente-huit ans.

1842, ouverture de la pharmacie de Mersch par Louis WEHENKEL, dont nous reparlerons plus tard, et de la pharmacie de Hosingen. Ensuite, création d'une deuxième officine à Wiltz.

Jusqu'en 1841, le pharmacien jouissait de la liberté absolue dans l'établissement de son officine. A partir de cette année aucune nouvelle pharmacie ne pouvait être créée sans *l'autorisation* du gouvernement.

Cinquième décade, de 1845 à 1855

Diekirch, Larochette.

Création de la pharmacie de Diekirch et ouverture de l'officine de Larochette. Cette dernière, par Charles KROMBACH, fils du pharmacien-botaniste Guillaume KROMBACH d'Ettelbruck. Charles KROMBACH eut comme successeur Nicolas THILLMANY, qui vendit sa pharmacie à Henri FIXMER. Celui-ci n'y resta que quatre ans. Esprit entreprenant, il avait eu l'idée de cultiver un bouillon de bactéries destiné à tuer les rongeurs, rats et souris. M. Aloyse FABER, son successeur, continua la fabrication de la spécialité en perfectionnant sa technique et, depuis quarante ans, il a réussi à maintenir la pureté et la virulence pathologique de ses cultures, ainsi que leur innocuité absolue pour le genre humain. Un vrai tour de force pour une modeste pharmacie de campagne.

* * *

Nous venons de parcourir la première cinquantaine. Pendant cette période le nombre des pharmacies est monté de 12 à 17.

* * *

Il est étonnant de constater que toute la région sud et sud-ouest, si importante aujourd'hui, était encore toujours dépourvue de pharmacie à cette époque. C'était une région sans commerce et sans industrie et, au point de vue agricole, les terrains étaient de qualité médiocre.

Mais on venait de découvrir des gisements de fer, la minette du bassin minier. Norbert METZ, notre maître de forges le plus important, avait construit une usine, muni d'un convertisseur Bessemer, à Eich près de Luxembourg (ne pas confondre avec Esch du bassin minier). Il y employait pour la première fois la minette.

Sixième décade, de 1855 à 1865.

Esch, Rédange, Vianden, Bascharage.

1859, ouverture de la 1re pharmacie du bassin minier à Esch/Alzette par ROTHERMEL, fils du propriétaire de la pharmacie des Nègres à Luxembourg. ROTHERMEL a vendu sa pharmacie à Etienne WELSCHBILLIG, dont la

famille est restée propriétaire jusqu'à nos jours. Remarquons qu'il n'existait à Esch ni usine ni haut fourneau. La ville n'avait que quinze cents habitants et le minerai, dont l'extraction venait de commencer, était dirigé vers Eich, près de Luxembourg.

En 1860, Nicolas LIEZ ouvrit une pharmacie à Rédange s/Attert. Cet érudit s'occupait pendant ses loisirs d'études historiques et biographiques et il publiait entre autres le *Dictionnaire des membres du Corps Médical pendant le XIXe siècle*.

1863, fondation de la pharmacie de Vianden et de celle de Bascharage. Cette dernière par Nicolas KUBORN dont nous reparlerons.

Septième décade, de 1865 à 1875.

Eich, Bettembourg, Clervaux, Mondorf, Rumelange.

En 1866, ouverture de la pharmacie à Eich par Jean MAYER d'Echternach. Ami de la flore, il s'occupait de botanique et en publiait ses observations, notamment sur les orchidées du pays.

Rien ne permettait de prévoir le rôle important que ce pharmacien allait jouer dans l'évolution de notre industrie sidérurgique.

Son officine se trouvait dans le voisinage de l'usine de Norbert METZ, dont il a déjà été question et qui rencontrait dans sa fabrication d'acier des difficultés imprévues, voire insurmontables. L'acier était cassant, donc de mauvaise qualité.

Averti des soucis du maître de forges, Jean MAYER abandonnait la botanique pour se vouer à la chimie du fer. Par ses analyses, il avait dépisté l'élément étranger, nocif à la bonne qualité de l'acier mais, s'il n'a pas réussi à le maîtriser et à l'éliminer, il a eu le très grand mérite d'avoir reconnu, un des premiers, la génialité d'une découverte qui allait révolutionner notre industrie et lui permettre son développement impressionnant, la base de la prospérité du pays. Un soir Jean MEYER lisait dans le périodique anglais: « *Steel and Iron* » le compte rendu d'un procédé basique qu'un jeune anglais, Sidney THOMAS, venait de publier. Jean MEYER entrevit immédiatement l'importance de cette découverte pour notre acier et il se rendit à l'instant même chez Norbert METZ, qui était déjà couché. Il lui expliquait les avantages du procédé THOMAS et ils décidèrent de se rendre ensemble à Londres pour en acquérir la licence pour le Grand-Duché. Malgré les difficultés et les fatigues d'un voyage à Londres à cette époque, le contrat fut signé quinze jours plus tard. Un premier résultat en fut la construction d'une nouvelle aciérie à Dudelange sous la direction de Jean MEYER et sa nomination de directeur d'usine. Le nom du grand pharmacien-chimiste MEYER restera lié à jamais à l'histoire de notre industrie nationale. Eloi SCHOUÉ était son successeur à la pharmacie d'Eich.

1866, création de la pharmacie de Bettembourg par Henri SCHROELL. L'année suivante l'ouverture de l'officine de Clervaux par Alphonse HECK.

Depuis 1840 on prospectait le pays à la recherche de sel et de charbon. On ne trouvait ni l'un ni l'autre. Mais ces recherches aboutissaient à Mondorf, dans une profondeur de 726 m, à la découverte d'une source tiède, légèrement chlorosulfatée, dite l'eau de Mondorf.

L'eau de Mondorf, dès son apparition, retenait l'attention du corps médical par ses vertus stimulantes des fonctions stomacales, intestinales et hépatiques. Après plusieurs années d'observations on décida la construction de l'établissement thermal et il est évident que l'ouverture d'une pharmacie s'imposait. Elle fut créée par le pharmacien Fernand LIESCH.

Nous avons déjà remarqué que le bassin minier avait été longtemps privé de pharmacies et, lorsque la région commença à se développer, les pharmaciens, par prudence, préférèrent ouvrir leurs officines d'abord dans les communes limitrophes avant de s'aventurer dans le bassin minier proprement dit.

C'est ainsi que Henri SCHROELL, établi à Bettembourg, depuis huit ans, transféra sa pharmacie à Rumelange. Il eut comme successeur son fils Joseph. Son petit-fils en est le propriétaire actuel. Charles, un autre fils du père SCHROELL, pharmacien également, fit l'acquisition de la pharmacie de Grevenmacher, qui est restée la propriété de la famille jusqu'à nos jours.

Huitième décade, de 1875 à 1885.

Rodange, Capellen, Ettelbruck, Esch-sur-Alzette, Dudelange.

Il y a lieu de signaler deux nouvelles créations, une à Rodange et une à Capellen. Cette dernière, par le pharmacien-vétérinaire J.-P. WAGNER qui la céda à son gendre BISCHOFF, dont la veuve est actuellement la propriétaire. Ensuite la création d'une 2e pharmacie à Ettelbruck. Le pharmacien LIESCH, de Mondorf-les-Bains, comparant sa station paisible à la vie palpitante du bassin minier, quitta Mondorf pour ouvrir une 2e pharmacie à Esch/Alzette. REINERS fut le successeur de SCHROELL à Bettembourg. Or, après dix ans, REINERS, imitant l'exemple de son prédécesseur, transféra son officine à Dudelange.

Il est évident qu'après le transfert d'une pharmacie, l'officine de la localité délaissée devait être réouverte par un autre pharmacien.

Neuvième décade, de 1885 à 1895.

Differdange.

Nicolas KUBORN, établi à Bascharage, imitant ses confrères LIESCH, SCHROELL et REINERS, décida de quitter Bascharage pour ouvrir une pharmacie à Differdange. Les deux fils de KUBORN se faisaient pharmaciens à leur tour. L'aîné fit l'acquisition de la pharmacie du Cygne à Luxembourg, tandis que Jean-Pierre succédait à son père à Differdange, pour céder son officine ensuite à son gendre. La pharmacie de Differdange était la dernière

création du siècle, il n'y aura plus de nouvelles pharmacies pendant dix-huit ans.

Le nombre des officines était en 1804 de 12,
en 1855 de 17,
en 1905 de 32.

DEUXIEME PARTIE

Développement de 1905 à 1954.

Le point de départ de ces cinquante années est marqué par une *réforme importante*. Nous avons vu que, jusqu'en 1841, l'établissement du pharmacien était libre et, qu'à partir de cette date, il fallait une autorisation du gouvernement. Mais, une fois établi, il n'y avait plus de distinction entre ces deux sortes de pharmacies. C'est ainsi que les 32 pharmacies, existantes en 1904, sont la propriété absolue du pharmacien-propriétaire, qui peut la vendre ou la céder à un pharmacien de son choix, ou la laisser à ses héritiers. Ces pharmacies s'appellent les concessions réelles.

Réforme de 1905.

Les nouvelles officines, créées depuis 1905, ne bénéficient plus de cette faveur. C'est le gouvernement qui nomme le pharmacien-concessionnaire d'après l'ancienneté du diplôme des candidats. Lors de la cessation de l'exploitation, c'est de nouveau le gouvernement qui se charge de la nomination du successeur. Ces pharmacies sont désignées sous le nom de : concessions personnelles.

Il y a donc deux sortes de pharmacies à Luxembourg : 32 de l'ancien régime et 28 du régime nouveau. Total : 60 pharmacies.

La structure économique du Grand-Duché étant maintenant définitive, le mouvement des nouvelles créations se trouve subordonné au développement de la population.

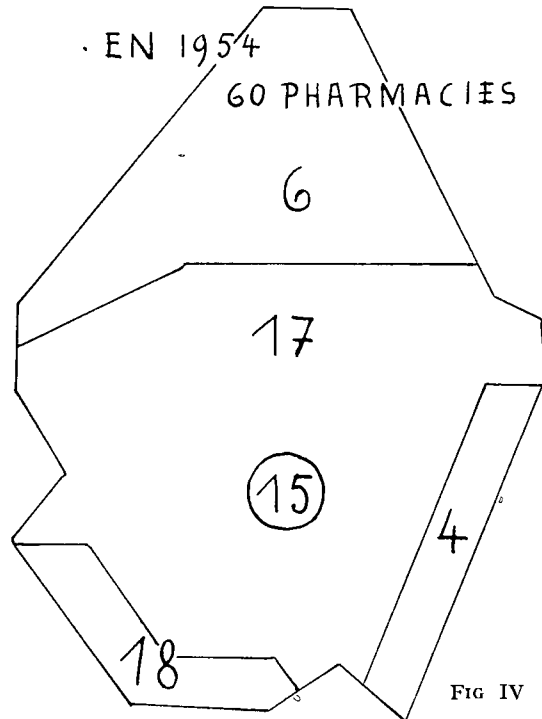
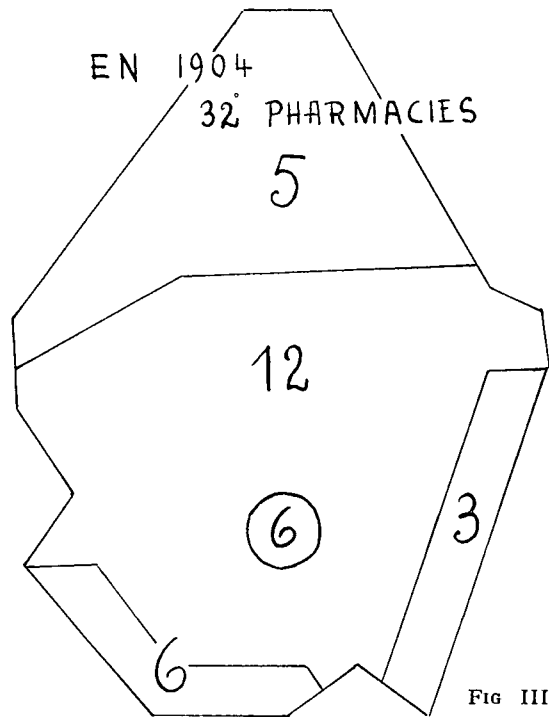
Diagramme des créations pendant les 150 années.

On constate les créations suivantes :

Dans la 1 ^{re} cinquantaine	8 nouvelles pharmacies
Dans la 2 ^e cinquantaine	15 » »
Dans la 3 ^e cinquantaine	28 » »

Etude comparative des deux cartes schématiques.

Elles indiquent le nombre et la répartition des officines établies en 1904 et 1954. Le schéma de 1904 est en somme le résumé de la carte détaillée sur laquelle nous avons poursuivi les créations du XIXe siècle.

Augmentation dans :

les Ardennes.	de 5 à 6, c'est-à-dire	20 %
la région mosellane.	de 3 à 4, »	33 %
le pays plat	de 12 à 17 »	45 %
la capitale.	de 6 à 15 »	150 %
le bassin minier	de 6 à 18 »	200 %

TROISIEME ET DERNIERE PARTIE

Les belles familles de pharmaciens.

Au cours de ce petit exposé, nous avons vu des pharmacies rester la propriété d'une famille pendant des générations de pharmaciens, quelquefois depuis la fondation de l'officine jusqu'à nos jours. Nous sommes fiers de ces belles lignées où l'amour inné de la profession est devenu tradition. Il y a actuellement neuf de ces familles dans le pays. Deux facteurs ont stimulé cette continuité : l'un idéaliste, l'amour de la profession, et l'autre réaliste, la conservation de l'officine paternelle, du patrimoine.

Or, dans le cas des pharmacies créées depuis 1905, dites concessions personnelles, qui ne sont plus héréditaires, car c'est le Gouvernement qui en nomme le successeur, la pharmacie paternelle a cessé d'être un patrimoine. Dans ce cas, il ne reste donc qu'un seul facteur décisif : le stimulant idéaliste, l'amour de la profession.

Je veux citer dans cet ordre d'idées le bel exemple de la famille WEHENKEL et de ses descendants.

En 1842, Louis WEHENKEL avait créé la pharmacie de Mersch qu'il cédait à son fils, tandis que sa fille se mariait avec le pharmacien FISCHER, fondateur de l'officine de Troisvierges en 1907, une des premières concessions personnelles. Son fils, Louis FISCHER, fondateur de la pharmacie de Kayl en 1913, reprit l'officine de son beau-frère Camille ASCHMANN, la pharmacie du Brill à Esch.

M. FISCHER est assisté actuellement par son fils, le jeune confrère Paul FISCHER. En résumé, quatre générations de pharmaciens avec 112 années de pratique professionnelle, au service de la santé du malade.

Résumé.

L'exposé comprend l'évolution de la Pharmacie Luxembourgeoise de 1804 à 1954, c'est-à-dire pendant cent cinquante ans.

De 1804 à 1842, il y avait 12 pharmacies dans le pays, 17 en 1854, 32 en 1904 et 60 en 1954.

En résumant l'historique et la raison des diverses créations, quelques-uns des fondateurs ont été mis en relief, pharmaciens éminents, qui ont joué un rôle important dans le domaine scientifique ou économique du pays.

L'auteur fait ensuite allusion aux belles familles où la pharmacie est devenue tradition et cite l'exemple des quatre générations de la famille WEHENKEL avec 112 années de pratique professionnelle.

Pour finir, un peu de législation. Jusqu'en 1841, liberté absolue pour le pharmacien d'ouvrir une pharmacie; à partir de cette année, aucune nouvelle création sans autorisation du gouvernement. Depuis la réforme de 1905, c'est l'Etat qui crée les nouvelles officines et en nomme le pharmacien-concessionnaire, ainsi que son successeur, d'après l'ancienneté du diplôme des candidats.

Il y a donc deux sortes de pharmacies à Luxembourg et leur nombre est proportionnel à l'importance de la population.

Samenvatting.

Deze uiteenzetting schetst de ontwikkeling van de Pharmacie in het Groot-Hertogdom Luxemburg van 1804 tot 1954, t.t.z. gedurende anderhalve eeuw.

Van 1804 tot 1842 waren er in dit land 12 apotheken; men telde er 17 in 1854, 32 in 1904 en 60 in 1954.

Bij dit bondig overzicht van de geschiedenis en van de reden der diverse vestigingen wordt bijzondere nadruk gelegd op de persoonlijkheid van enkele stichters, vooraanstaande apothekers, die een gewichtige rol gespeeld hebben in de wetenschappelijke of economische bedrijvigheid van het land.

Vervolgens maakt de auteur gewag van de mooie apothekersfamilies waar de pharmacie gaandeweg uitgegroeid is tot een traditie en hij haalt in dat verband het voorbeeld aan van de vier apothekersgeslachten van de familie WEHENKEL met haar 112 jaar beroepspraktijk.

Tenslotte volgt nog een woord over de wetgeving. Tot in 1841 was de apotheker volkomen vrij bij het openen van een nieuwe officina; vanaf dit jaar mocht geen enkele nieuwe vestiging meer gebeuren zonder de toelating vanwege de regering. Sedert de hervorming van 1905 is het de Staat zelf die de nieuwe officina's opricht en die daarenboven hun apotheker-concessiehouder, alsook dezes opvolger benoemt volgens de anciënniteit van het diploma der kandidaten.

Er zijn bijgevolg twee categorieën van apotheken in het Groot-Hertogdom en hun aantal staat in verhouding tot de dichtheid van de bevolking.

CONGRÈS INTERNATIONAL D'HISTOIRE DE LA PHARMACIE.

Rome, 6-11 septembre 1954.

A ce Congrès, organisé à l'occasion du 525e anniversaire de la fondation du Noble Collège Chimique-Pharmaceutique de Rome, ont assisté des pharmaciens-historiens de nombreux pays. Le Palazzo Barberini, siège du Congrès, offrait pendant la réception officielle dans la soirée du lundi 6 septembre, l'occasion de renouveler les liens d'amitié existant entre les différents participants.

Le mardi 7 septembre, la « Société Internationale d'Histoire de la Pharmacie » entama la journée par une séance de la Présidence et de la Commission pour le Prix SCHELENZ. Ensuite, il y eut une séance des membres de l'« Académie Internationale d'Histoire de la Pharmacie » et, au cours de l'après-midi, se tint la réunion des membres de la « Société Internationale d'Histoire de la Pharmacie ».

A cette occasion le Prix SCHELENZ fut attribué au Dr G. CONCI qui n'était malheureusement pas présent pour motif de santé. Le Prof. Dr J.-A. HAEFLIGER (Lucerne) fut nommé président d'honneur, le confrère G.-E. DANN (Kiel), président et le Dr P.-H. BRANS (Rotterdam), vice-président.

Mardi soir eut lieu, dans le Salon du Trône, la séance solennelle de l'« Académie Internationale d'Histoire de la Pharmacie » à laquelle assistaient plus de trois cents intéressés. Les membres de l'Académie étaient en habit ou en grand costume officiel de professeur avec leurs décorations.

Le vice-président de l'Académie G.-E. DANN (Kiel) adressa un mot de bienvenue de la part du Président, le Prof. Dr G. URDANG (Madison) absent. Le Secrétaire-général, Dr P.-H. BRANS (Rotterdam) donna un compte rendu des activités de l'Académie et remit la médaille du « Comité Médaille Urdang » à M. E.-H. GUITARD (Toulouse). Le Prof. Dr G. FOLCH JOU (Madrid) tint une conférence sur *Les diverses modalités des anciennes corporations pharmaceutiques espagnoles*. L'« Associazione Italiana di Storia della Farmacia » remit le Prix « Lauri del Palmatino » au Dr G. CONCI (Bolzano) et au Prof. Dr J.-A. HAEFLIGER (Lucerne) et nomma en qualité de membres d'honneur le Dr P.-H. BRANS (Rotterdam), M. G.-E. DANN (Kiel) et M. E.-H. GUITARD (Toulouse). Un concert, dirigé par le maestro V. VANNUZZI termina cette journée.

Le mercredi 8 septembre, une cérémonie solennelle pontificale fut célébrée dans l'église S. Lorenzo in Miranda par S. Exc. Mgr VESCOVO A. GIORDANI, évêque et chapelain du « Nobile Collegio Chimico-Farmaceutico di Roma ». Elle se termina par la nomination des membres d'honneur de ce Collegio. Les insignes et les diplômes d'honneur furent remis par M. GIORDANI, entre autres, au président de la F.I.P., sir H.-N. LINSTED (Londres), au vice-président de la F.I.P., M. F. ARNAL (Paris), au confrère MARTINOT (Paris), au président d'honneur de la « Société Internationale d'Histoire de la Pharmacie », le Prof. Dr J.-A. HAEFLIGER (Lucerne), au Dr G.-E. DANN (Kiel), au président de l' « Académie Internationale d'Histoire de la Pharmacie », au Prof. Dr G. URDANG (Madison), au secrétaire-général, Dr P.-H. BRANS (Rotterdam), au trésorier, le Dr D.-A. WITTOP KONING (Amsterdam) et au secrétaire du « Cercle Benelux d'Histoire de la Pharmacie », M. L.-J. VANDEWIELE (Gand).

Au cours de l'après-midi se tint la séance solennelle du Collegio à Campidoglio, dans le Palais du Capitole. Après l'ouverture par le Maire de la Ville de Rome, Prof. S. REBECCHINI, le président du Congrès, le Prof. Dr D. PONTE (Turin), donna lecture de messages de félicitations de la part de S. S. le Pape et du Président de la République Italienne.

Le Prof. Dr HAEFLIGER (Lucerne) remit les félicitations de la part de la « Société Internationale d'Histoire de la Pharmacie » et le Dr P.-H. BRANS (Rotterdam) de la part de l' « Union Mondiale des Sociétés d'Histoire Pharmaceutique ». Le Prof. G. GIACOMELLO (Rome) clôtura la séance par la lecture d'une communication sur *La Chimica Farmaceutica attuale*.

Le jeudi 9 septembre, l'ouverture du Congrès eut lieu dans la Salle du Trône du Palazzo Barberini par le Prof. Dr J.-A. HAEFLIGER (Lucerne). Le président de la F.I.P. exprima sa vive satisfaction de voir l'histoire de la pharmacie s'intégrer officiellement dans le programme des Assemblées de la F.I.P., par la fondation de la « Section Historique » de la F.I.P. et il invita tous les pharmaciens, et surtout ceux qui s'occupent de l'histoire de la Pharmacie, à participer à l'Assemblée de la F.I.P. qui se tiendra à Londres en 1955.

Le Dr P.-H. BRANS (Rotterdam) remit les salutations de la part du Bureau de l' « Union Mondiale des Sociétés d'Histoire Pharmaceutique » et, ensuite, le Prof. E.-A. VIROLO (Pisa) fit un exposé sur le « Noble Collège Chimique Pharmaceutique de Rome » et autres corporations pharmaceutiques d'Italie.

L'après-midi du jeudi, ainsi que le vendredi et le samedi après-midi, il y eut un grand nombre de communications sur presque tous les aspects de l'Histoire de la Pharmacie.

Le vendredi soir, un banquet officiel eut lieu au Palazzo Barberini. M. F. ARNAL (Paris) remit une distinction d'honneur de la part du Gouvernement français au président du Congrès, le Prof. Dr D. PONTE (Turin).

Le « Nobile Collegio » lui remit l'insigne et le diplôme de membre d'honneur et beaucoup d'orateurs exprimèrent leur admiration pour l'organisation et le bon accueil de la part des confrères italiens.

Le président de la Fédération Internationale Pharmaceutique (F.I.P.), sir H.-N. LINSTED (Londres), prit la parole au nom du Bureau et des membres de la F.I.P., le Dr P.-H. BRANS (Rotterdam), de son côté, au nom du Bureau et des membres de l' « Union Mondiale des Sociétés d'Histoire Pharmaceutique » et pria le Prof. Dr D. PONTE (Turin) de bien vouloir accepter d'être nommé vice-président de cette Union.

Le samedi matin les congressistes furent reçus à Castelgandolfo par S. S. le Pape en même temps que les congressistes du Congrès International de Poliomyélite, à qui le Pape s'adressa en langue française. Pour les pharmaciens-historiens, Sa Sainteté se servit de la langue latine.

Dr P.-H. BRANS.

TROISIÈME RAPPORT GÉNÉRAL D'ACTIVITÉ DU « CERCLE BENELUX D'HISTOIRE DE LA PHARMACIE »

Année 1953.

Deux congrès se sont tenus durant l'année écoulée. Le premier eut lieu à Rotterdam les 18 et 19 avril 1953. Le Président, Dr P. H. BRANS y fit une causerie avec projections lumineuses sur les *Ex-libris* pharmaceutiques, en guise d'introduction à une visite à l'exposition d'*Ex-libris* pharmaceutiques organisée et montée par ses propres soins. Cette exposition obtint de ce fait un gros succès non seulement parmi les membres du Cercle, mais également parmi les autres visiteurs.

Diverses communications furent encore faites, par le Phⁿ A. COUVREUR (Bruxelles) sur *Le merveilleux dans la Pharmacie du XVIIIe siècle*; par le Dr WITTOP KONING (Amsterdam), sur *Les mortiers d'origine hollandaise et belge*; par le Phⁿ L. J. VANDEWIELE (Gand), sur *Les plus anciennes données relatives aux pharmaciens belges*; par le Phⁿ E. GRENDÉL (Gouda) sur *La lignée des pharmaciens de la famille Grendel*.

Le Congrès de Rotterdam peut être considéré une fois de plus comme une belle réussite et le Cercle n'a pas tardé de s'occuper activement de la préparation du sixième Congrès, qui se tint à Bruges les 12 et 13 septembre 1953. Tous les pharmaciens belges furent avertis de l'organisation de ce Congrès par les soins du Vice-Président.

Après un rafraîchissement offert par la « Koninklijke Brugse Apothekersvereniging », le Phⁿ P. VANDE VYVERE (Bruges) fit une causerie sur *'t Boeck van de Neeringhe en de Cruythalle der Steede van Brugghe*. Il avait apporté pour la circonstance le vieux drapeau et le Missel de la gilde des épiciers, ainsi que son registre original dont il nous fit admirer les belles enluminures. Le colonel-pharmacien W. PROOT (Anseremme) traita ensuite, avec son style coloré habituel, de *Mumia*. Le Phⁿ J. COPIN (Bruxelles), à son tour, fit un exposé sur *L'étain dans l'ancienne pharmacie*. Comme l'heure avait été largement dépassée, le Dr WITTOP KONING ne put donner sa conférence.

Le lendemain, dimanche, le Phⁿ VANDE VYVERE nous guida dans la visite du Musée Gruuthuuse et de la vieille pharmacie de l'hôpital Saint-Jean.

Il fallait que le congrès se termine à temps, car plusieurs membres devaient se rendre à Paris pour assister au Congrès de la F.I.P. (Fédération Internationale Pharmaceutique). Je pense qu'il convient à juste titre de commémorer ici le fait que, pour la première fois au Congrès de la F.I.P., une place fut réservée dans le programme à l'histoire de la Pharmacie. Cette constatation réconfortante prouve une fois de plus que l'attention des dirigeants de la pharmacie est de plus en plus attirée sur l'intérêt et l'importance que comporte l'étude de l'histoire d'une profession pour l'exer-

cice bien compris de cette profession. Un deuxième fait, en rapport avec le Congrès de la F.I.P., mérite également d'être rapporté : l'insigne honneur qui échet à notre Président, le Dr BRANS, lorsqu'il reçut, en récompense des services rendus, la médaille Parmentier, offerte par la « Société d'Histoire de la Pharmacie de Paris ». Nous adressons à notre Président nos plus sincères félicitations.

Le Cercle compte à ce jour 4 membres d'honneur, 81 membres ordinaires (37 néerlandais, 40 belges, 1 luxembourgeois, 3 allemands) et 32 membres donateurs (19 néerlandais, 11 belges, 1 luxembourgeois et 1 espagnol) en tout : 117 membres.

Le Bulletin paraît encore assez irrégulièrement, mais cependant plus fréquemment. En 1951, nous n'avions eu qu'un seul numéro, en 1952 : deux, et en 1953 : quatre.

En conclusion, nous sommes heureux de constater que les membres nous restent fidèlement attachés, mais nous nous permettons toutefois d'insister sur une collaboration plus active et un intérêt plus soutenu. Notre Cercle acquiert avec les années une plus grande notoriété; son but et son utilité sont davantage reconnus et, grâce à son initiative, un travail fécond a été accompli. Tout cela démontre à souhait qu'il est engagé dans la bonne voie et qu'un avenir fertile est réservé au CERCLE BENELUX D'HISTOIRE DE LA PHARMACIE.

**DERDE ALGEMEEN JAARVERSLAG
OVER DE WERKING VAN DE KRING
VOOR DE GESCHIEDENIS DER PHARMACIE IN BENELUX.**

1953.

door Apoth. L. VANDEWIELE, secretaris.

Gedurende het afgelopen jaar werden twee congressen gehouden. Het eerste Congres had plaats te Rotterdam op 18 en 19 April 1953. De President Dr BRANS hield er een causerie met projecties over *Pharmaceutische Ex-Libris*, als inleiding tot een bezoek aan de verzameling pharmaceutische Ex-Libris door zijn zorgen samengebracht en tentoongesteld. Deze tentoonstelling kende dan ook één groot succes niet alleen bij de leden doch ook bij buitenstaanders.

Mededelingen werden nog gedaan door Apoth. A. COUVREUR (Brussel) : *Le merveilleux dans la Pharmacie du 18me siècle*; door Dr WITTOP KONING (Amsterdam) : *Noord- en Zuidnederlandse Vijzels*; door Apoth. L. J. VANDEWIELE (Gent) : *De Oudste gegevens over Apothekers in België*; door Apoth. E. GRENDÉL (Gouda) : *Over de Apothekersfamilie Grendel*.

Weer mocht het Congres te Rotterdam als geslaagd aanzien worden en spoedig werd ijverig gewerkt aan de voorbereiding van het zesde Congres, dat te Brugge doorging op 12 en 13 September 1953. Door de zorgen van de Vice-President werden al de Belgische apothekers op de hoogte gebracht van dit Congres.

Nadat een verfrissing was aangeboden door de Koninklijke Brugse Apothekersvereniging, hield Apoth. P. VANDE VIJVERE (Brugge) een causerie over *'t Boeck van de Neeringhe en de Cruythalle der Steede van Brugghe*. Hij had voor de gelegenheid de oude gildevlag der Kruideniers en het gildemissaal meegebracht, alsook het « Boeck van de Neeringhe », op welks mooie illustratie hij de bijzondere aandacht vestigde. Kolonel Apoth. W. PROOR (Anseremme) hield daarna, op de hem eigen pittige manier, een voordracht over de *Mumia*. Apoth. J. COPIN (Brussel) sprak vervolgens over *L'étain dans l'ancienne pharmacie*. Daar het uur te ver gevorderd was moest afgezien worden van Dr WITTOP KONING's voordracht.

De Zondag werd onder geleide van Apoth. VANDE VIJVERE een bezoek gebracht aan de oude apotheek in het Sint Janshospitaal en aan het Gruuthuuseum.

Het congres moest tijdig beëindigd worden daar verscheidene leden zich naar Parijs begaven waar het Congres van de F.I.P. (Fédération Internationale Pharmaceutique) zou plaatsgrijpen. Ik denk dat het niet onge-

legen komt hierbij te commemoreren dat voor de eerste maal op een congres van de F.I.P. plaats en tijd beschikbaar werd gesteld voor de geschiedenis der Pharmacie. Deze verheugende vaststelling toont eens te meer aan dat de aandacht van de Pharmaceutische Leiders meer en meer gevestigd wordt op het belang en de invloed die de studie van de geschiedenis van een vak heeft op de goede uitoefening van dat vak. Een tweede feit in verband met het Congres van de F.I.P., dat we graag herinneren is de eer die onze President Dr BRANS te beurt gevallen is, toen hij om zijn verdienste vereerd werd met de *Parmentier-medaille*, geschonken door de Société d'Histoire de la Pharmacie de Paris. Wij bieden dan ook aan onze President onze oprechte gelukwensen aan.

De Kring telt op het ogenblik 4 Ereleden, 81 Leden (37 uit Nederland, 40 uit België, 1 uit Luxemburg, 3 uit Duitsland) en 32 Ondersteunende Leden (19 uit Nederland, 11 uit België, 1 uit Luxemburg en 1 uit Spanje); samen 117 Leden.

Het Bulletin verschijnt weliswaar nog onregelmatig doch reeds in versneld tempo. In 1951 hadden we een aflevering, in 1952 twee en in 1953 vier afleveringen.

Besluitend stellen we vast dat de leden trouw aangesloten blijven ofschoon we op meer daadwerkelijke interesse zouden durven aansturen. De Kring krijgt met de dag ruimer bekendheid, de doelstelling en het nut ervan wordt erkend en vruchtbaar werk werd reeds gepresteerd onder impuls van de Kring. Dit alles bewijst dat we de goede weg zijn ingeslagen en dat nog een rijke toekomst is voorbehouden aan de KRING VOOR DE GESCHIEDENIS DER PHARMACIE IN BENELUX.

DE CODEX MONTENSIS

of

DE PHARMACOPEE VAN BERGEN

door Apoth. L. J. VANDEWIELE, Gent.

De CODEX MONTENSIS is een zeldzaam geworden boek. Toen het bleek dat geen enkel exemplaar voorhanden was in de Bibliotheek der Universiteit te Gent, noch in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel (1), noch in de Stadsbibliotheek te Antwerpen, noch in het Museum Plantin-Moretus, noch in de Stadsbibliotheek te Bergen, noch in deze te Doornijk, toen hebben we verscheiden mensen aangesproken en plots scheen de Pharmacopee van Mons niet zo zeldzaam te zijn : meest allen hadden er over gehoord, sommigen hadden het boek of hadden het bezeten. Toen we echter deze anomalie (privaat eigendom — bezit openbare boekerijen) nader wilden onderzoeken en puntje bij paaltje kwam, was het steeds de PHARMACOPEE MANUELLE van Van Mons die te voorschijn trad ! Deze Pharmacopée Manuelle par J. B. Van Mons, Docteur en Médecine et Apothicaire, werd gedrukt te Brussel « A Bruxelles, de l'Imprimerie d'Emmanuel Flon, an 9 ». Het is een commentaar op de meeste der bestaande pharmacopeeën van die tijd, een werk dat grote invloed gekend heeft, zeer verspreid is geweest ook buiten de grenzen van ons land en waarvan het gezag algemeen erkend werd. Doch het was de Codex Medicamentarius van Bergen niet !

Het bestaan van deze Codex kenden we uit het bekroonde werk van Ch. Hodevaere « La Corporation des Pharmaciens de la Ville de Mons » verschenen in

de Annales de la Société des Sciences, Arts et Lettres du Hainaut, 5e serie t. 8, 1896. Anders vinden we weinig terug over deze mysterieuze Codex. Zelfs Rousselle in zijn « Bibliographie Montoise » citeert hem niet. Het enige wat ik verder over deze Codex van Bergen heb terug gevonden was de bijdrage van Van Schoor in zijn « De Oorsprong der Pharmacopoeias » doch deze publicatie is zelf zo zeldzaam

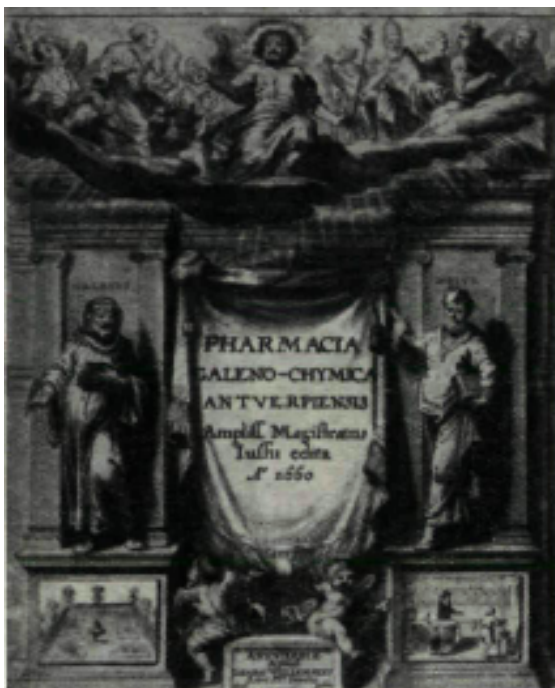
(1) Naderhand is gebleken dat daar toch een exemplaar berust V B 4742.

geworden, dat zelfs D a e m s in zijn werk over de Nederlandse en Belgische Pharmacopeeën (Pharmaceutisch Weekblad 1935, p. 1079) deze Codex van Bergen niet vermeldt. W i t t o p K o n i n g schreef dan ook terecht: « ondanks de publicatie van Van Schoor waren de Pharmacopea Brugensis van 1697 en de Codex Montensis van 1755 aan D a e m s onbekend en dienen dus aan de lijst toegevoegd te worden » (2).

Ten lange laatste kon ik de hand leggen op een exemplaar en dit — referens horresco — in de niet-gecatalogeerde bibliotheek van het Apothekers Tehuis te Brussel !! (3).

Het tot stand komen van deze Pharmacopee is de herhaling geweest van de lijdensweg die de meeste pharmacopeeën hebben te ondergaan gehad. Daarom is het nodig zeer schematisch een overzicht te geven van de geschiedenis van het apothekerswezen te Bergen.

Het eerste statuut dat melding maakt van apothekers te Bergen dateert van 27 Februari 1474 ; het behelst niets in het bijzonder over apothekers doch wel over het Ambacht der « merciers », waar de apothekers deel van uitmaakten. Daar de apothekers weinig talrijk waren werden zij in de Gilde der Mersseniers ondergebracht, waar alles ingestopt werd wat met maten en gewichten iets te maken had.

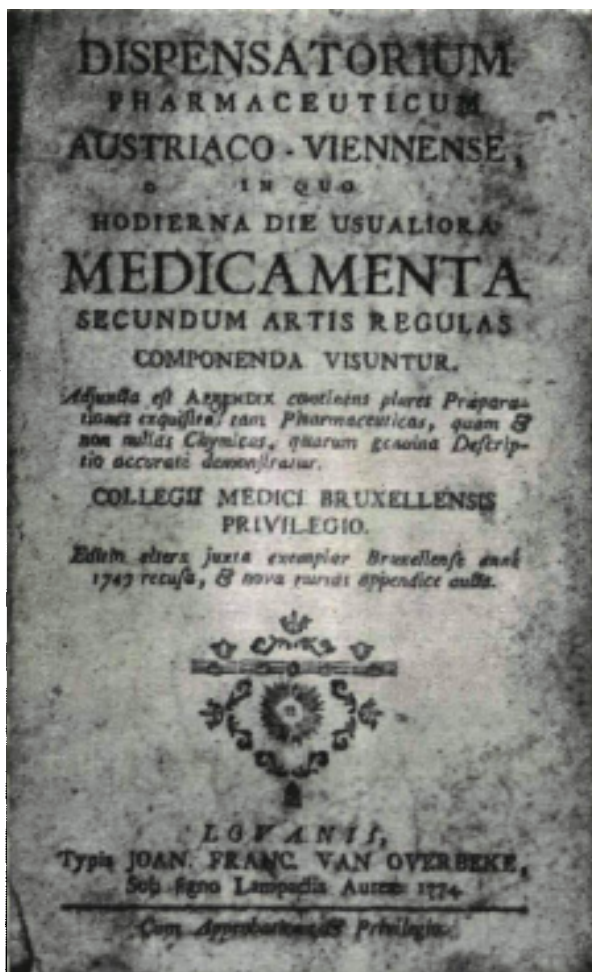
Dit was ook elders het geval, zo bijvoorbeeld te Brussel en te Antwerpen. De eerste akte die rechtstreeks van de apothekers van Mons uitgaat dateert 1686. De apothecarissen richtten zich tot de Magistraat ten einde te verkrijgen dat een reglement zou uitgevaardigd worden zoals dit het geval was in de meeste andere steden. Deze reglementen leidden vroeg of laat tot de oprichting van een Collegium Medicum. Antwerpen had reeds zijn Collegium Medicum in 1620, Brussel in 1649 nadat 44 jaar er voor gestreden was, Gent in 1663, Luik in 1669 ; Brugge kreeg er slechts veel later een, n.l. in 1760. Mons kende nooit een eigenlijk Collegium Medicum zoals in de andere steden, doch de apothekers vormden er een afzonderlijke corporatie vanaf 1686, alhoewel gemeenschappelijke vergaderingen met geneesheren plaats grepen zoals we later zullen zien.

(2) Bulletin No 2 Maart 1952 van de Kring voor de Geschiedenis der Pharmacie in Benelux.

(3) Het is zeer spijtig te moeten vaststellen dat deze rijk gedocumenteerde bibliotheek nog steeds oncatalogeerd is. Mocht hierdoor de aandacht van het Hoofdbestuur gevestigd worden op deze leemte in hun organisatie. Een bibliotheek heeft geen bestaansreden indien zij door haar wanorde practisch ontoegankelijk blijft.

Aan dit eerste verzoek van de apothekers werd gevolg gegeven door publicatie van een reglement in Mei 1686. Dit reglement behelst ongeveer hetzelfde wat we in alle statuten en decreten der verschillende steden toen tertijsde terug aantreffen ; doch van de suggestie nopens het Collegium Medicum kwam niets in huis.

Op 18 Maart 1727 werd in gemeenschappelijk overleg, door apothekers en dokters een reglement uitgewerkt, waarin bepaald werd dat de apothekers voor het bereiden van hun medicamenten zich in alles te voegen hadden naar de *Pharmacopea Bruxellensis* en voor de medicamenten daar niet in vermeld, naar de taxe die op het reglement volgde. De chemische voorschriften moesten uitgevoerd worden volgens de « Cours de Chymie » van Nicolas L é m e r y, de Laudanum volgens de Pharmacopee van Antwerpen, enz.

Na verloop van luttel jaren werden verscheidene bezwaren geopperd tegen het reglement. De Magistraat publiceerde alsdan een nieuw reglement in 1747, waar we als vermeldenswaardige eigenaardigheid in aan treffen, dat wanneer de apotheker een nieuwe samenstelling te bereiden kreeg, hij gehouden was de beschrijving er van te dragen naar de Greffie der Politie ; nadat de bereidingswijze aangenomen was door de Geneesheren ten Pensioene werd ze aan het Corps der apothekers bekend gemaakt.

In 1751 werden 8 apothekers aangesteld om een nieuwe taxe op te stellen. De geneesheren ten pensioen werden door de Magistraat geadviseerd ; deze nadat ze de taxe der apothekers hadden nagezien en de prijzen hadden vergeleken met deze in voege te Amsterdam, Rotterdam, Roëaan en Brussel stelden een taxe op die ze op 21 Mei 1754 aan de Magistraat voorlegden ; terzelfdertijd stelden zij voor een Pharmacopee te maken en deze te laten drukken samen met de nieuwe taxe en het reglement, zonder bijkomende onkosten voor de Stad. Dit voorstel werd algemeen

aangenomen : door de Magistraat, de geneesheren en niet het minst door de apothekers, die zich beklagden nog steeds gebonden te zijn aan de Pharmacopoeia Bruxellensis (4), die intussen een verouderde Codex geworden was, zodat ze zich een groot aantal pharmacopeeën moesten aanschaffen om de formules der geneesheren terug te vinden.

De geneesheren ten pensioene van de stad n.l. Roucart, Delecourt, Jacquelaert en Eloy zetten zich onmiddellijk aan het werk en in 1755 verscheen de Codex Montensis met goedkeuring van de Magistraat en met toestemming van het apothekersgild.

Een eigenaardigheid nog is het feit dat ondanks de verordening van 1737, waardoor het DISPENSATORIUM PHARMACEUTICUM AUSTRIACO-VIENNENSE voor heel België verplichtend werd gemaakt, deze Pharmacopee te Bergen nadien nog uitgegeven werd. Dit was geen alleenstaand feit, men scheen zich bitter weinig te bekommeren om de Oostenrijkse verordening want benevens door Bergen werden ook door andere steden nog pharmacopeeën uitgegeven, zo Brussel (1739 — 1742 — 1759 — 1775), zo Gent (1756 — 1787), zo Luik (1741), zo Rijsel (1772).

Als situering tussen de Stedelijke Pharmacopeeën, die verschenen in de loop der tijden, in steden die heden tot het Belgisch grondgebied behoren, vinden we de Codex van Bergen niet als de laatst verschenen stadspharmacopee doch Bergen was de laatste stad die haar pharmacopee uitgaf (5). Ze is zonder groot belang geweest. Toch was ze een argumentatiemiddel voor het Collegium Medicum van Rijsel, die de Magistraat in 1758 om een nieuwe uitgave verzocht : « ... Ces raisons prouvent évidemment la nécessité d'un nouveau dispensaire, à l'instar de la ville de Mons, qui vient d'en publier un, de celle de Paris, de Douay et de plusieurs autres... » (6).

Daar de Codex Montensis zo zeldzaam geworden is, loont het wel de moeite het boek eens nader te bezien.

De titeltekst luidt :

CODEX MEDICAMENTARIUS

Amplissimi Senatus Montensis auctoritate munitus

Non statim condemnetur, si quid non statim profuit ; minus vero removeatur, si quid paululum saltem juvat, quia profectus tempore expletur.

Celsus

Libro III Cap. I.

(Schild van Bergen)

Montibus Hannoniae

Ex Typographia Henrici Bottin

In plateâ Clavis

M D C C L V

De uitgave is een in-4°, ingebonden in hard kartonnen omslag.

Daar de uitgave niet werd gedaan op kosten van het Gemenebest is zij dan ook

(4) Het gaat hier om de Pharmacopoeia Bruxellensis van 1739, die reeds een vertaling had ondergaan in 1742 onder de benaming « Brusselsche Apotheek », maar gezien het taalverschil te Bergen niet kon gebruikt worden.

(5) Tot situering geven we hier de op huidig Belgisch grondgebied verschenen stedelijke Pharmacopeeën :

BRUSSEL 1641 Pharmacopoeia Bruxellensis.

1671 Pharmacopoeia auctior et correctior jussu Amplissimi Senatus Bruxellensis edita.

1702 Pharmacopoeia Bruxellensis.

1739 Pharmacopoeia Bruxellensis.

1742 Brusselsche Apotheek.

1759 Pharmacopoeia Bruxellensis.

1775 Brusselsche Apotheek.

GENT 1652 Antidotarium Gandavense.

1663 Antidotarium Gandavense.

1756 Pharmacopoeia Gandavensis.

1786 Pharmacopoeia Gandavensis.

ANTWERPEN 1661 Pharmacia Galeno-chymica Antverpiensis.

BRUGGE 1697 Pharmacopoeia Bruggensis.

LUIK 1741 Pharmacopoeia Leodiensis.

BERGEN 1755 Codex Medicamentarius Montensis.

(6) Histoire de la Pharmacie à Lille par E. Leclair p. 98.

zeer sober in vergelijking met de meeste andere Pharmacopeeën. Ook wordt matig omgesprongen met de opdracht en van gedichten en de gebruikelijke lofbetuigingen is geen spraak.

Eerst hebben we 8 niet genummerde bladzijden :

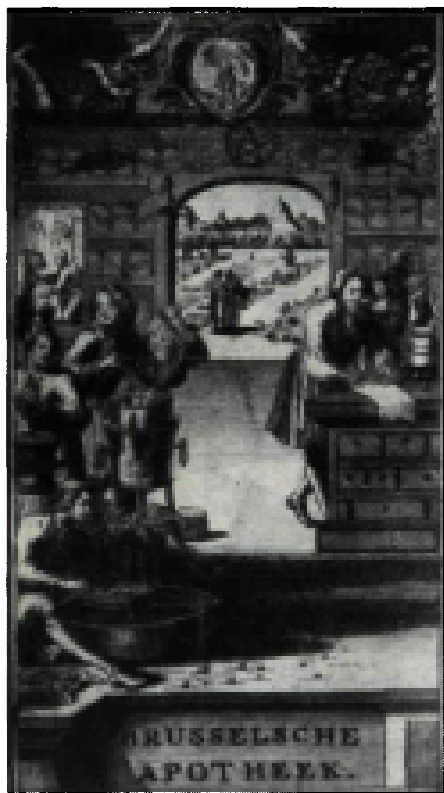
blz. 3-6 Nobilissimis amplissimis ac consultissimis Dominis.

De Codex wordt opgedragen aan de Magistraat van Bergen en de opdracht is getekend :

Humilli Clientes (= beschermelingen)
Medici Hujus Urbis Pensionnarii
A. J. Roucar de Roechoudt medic. senior
H. J. Delecourt
G. J. Jacquelart
N. F. J. Eloy (7).

blz. 7-10 Ad lectorem.

Reeds vele jaren werd een Codex verlangd aangepast aan de praktijk van deze stad. Daarom werden de geneesmiddelenboeken van verscheidene auteurs en steden

geraadpleegd en onder deze het chemisch werk van de zeer beroemde L e m e r y (8), de Pharmacopeeën van de beroemde B a t e u s (9), en F u l l e r (10), de Codex Austriaco-Viennese, deze van Brussel en van Parijs.

(7) Nicolas Eloy est aussi l'auteur du DICTIONNAIRE HISTORIQUE DE LA MEDECINE qui lui valut le titre de Membre Correspondant de l'Académie royale de Médecine de Paris. Cet ouvrage est à la bibliothèque de Mons et relié aux armoiries d'autriche. (Mededeling gedaan door Dr. Georges Quignon, Mons).

(8) Hierdoor wordt bedoeld « Cours de Chymie » van apotheker Nicolaas Lemery (geb. Rouaan 1645 en gest. Parijs 1715). Dit boek kende talrijke uitgaven, te Parijs in 1677, 1679, 1682, 1683, 1687, 1690, 1696, 1697, 1698, 1701, 1713, 1730 en 1756. Te Amsterdam 1682 en 1698. Te Leiden 1697, 1716, 1730. Te Brussel 1744 en 1747. Het werd vertaald in het Latijn, Engels, Duits, Spaans en Italiaans.

(9) Pharmacopoeia Bateana, qua nongenta circiter Pharmaca, pleraque omnia e Praxi Georgii

PHARMACOPOEA
BRUXELLENSIS
SENATUS
AUTHORITATE
MUNITA.
EDITIO ALTERA.

BRUXELLIS,
Apud { Vid. ÆG. STRYCKWANT } Bibliopolas
&
ANTONIUM D'OURS,
Cum Approbatione, 1759.

PHARMACOPOEA
GANDAVENSIS
NOBILISSIMI SENATUS
MONITU CONCINNATA.
EJUSQUE JUSSU EDITA.

GANDAVI, Typis JOHANNIS MEYER, Civitatis Typographi ju-
raui, viâ dictâ d'Hoog-poorte sub signo Læti coronati.

PHARMACOPOEA
GANDAVENSIS
NOBILISSIMI SENATUS
JUSSU RENOVATA.

GANDAVI
Typis JUDOCI BEGYN, Typographi Civitatis juncti, viâ dictâ
Brugelstree sub signo Angeli.

M. DCC. LXXXVI

De volgorde is die van de Parijse Pharmacopee n.l. de onderverdeling in klassen.

Op het einde van het werk werd een Taxe geplaatst zowel voor de Simplicia als voor de Samengestelde geneesmiddelen.

Wij hebben daarbij een Lexicon Pharmaceuticum gevoegd ter intentie der studenten (in Tironum gratiam).

Daarna volgen nu 215 pagina's genummerd van 1 tot 215. Daar de indeling en de werkwijze van de Codex, zoals het ook in de voorrede werd gezegd, heel en al geschikt is op de leest van de genoegzaam bekende CODEX MEDICAMENTARIUS

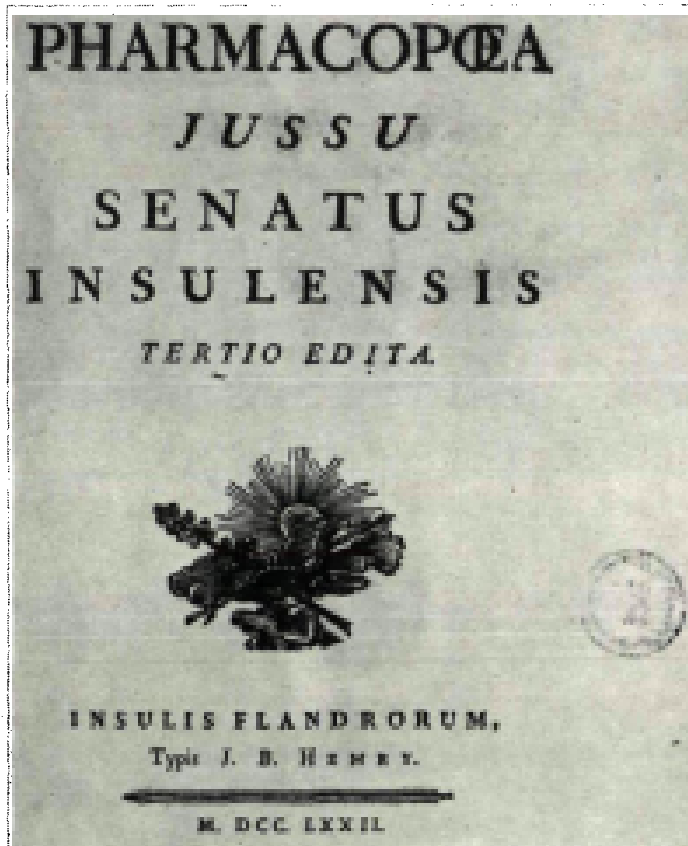
SEU PHARMACOPOEA PARISIENSIS, zal het wel overbodig zijn een gedetailleerd overzicht te geven van de inhoud. Ik zal evenwel vluchtig overlopen en aangeven wat specifiek kan genoemd worden voor de Codex Montensis.

Batei, Regi Carolo II Medici Primarii excerptan ordine alphabetico concise exhibentur, cum viribus et dosibus annexis, quorum nonnullis in Laboratorio Publico Pharmacopoean. Lond. fideliter parantur venalia, atque in usu sunt hodierno apud medicos Londinenses...

(10) Th. Fuller. Pharmacopea Extemporanea.

- I Praeparationes.
- II Compositiones Galenicæ.
- III Operationes Chemicæ.

Wat het eerste deel betreft, daar vinden we nog de preparaten die in de veel oudere pharmacopeeën voorkomen en die stellig niet wijzen op wetenschappelijke voortvarendheid van de opstellers van de Bergense Pharmacopee ! Daarin vinden we immers nog o.a. de bereiding van duizendpoten, van aardwormen, preparatio oculorum cancrorum ten onrechte door sommige auteurs als kreeftenogen aanzien (C a r t h e u s e r in zijn Fundamenta Medicæ Tom I p. 155 zegt Lapidēs Cancrorum, Kriebsteine, minus recte a quibusdam oculi cancrorum dicti, jure primum locum inter terrea medicamenta obtinent). Verder vinden we in dit deel mosselen, koralen, margarietparels, kreeftschalen, Mater Perlarum (paarle-moer), amber, lazulussteen, eierschalen, gezegelde aarde, hertshoorn, mensenschedel, tanden van het wild zwijn en de hippopotamus, ivoor, snoektanden en elandsklauwen.

Onder het hoofdstuk Compositiones Galenicæ wordt achtereenvolgens behandeld : *decocta, vina medicata* (hier wijkt de Codex Montensis fel af van die van Parijs, daar hier slechts de Vinum emeticum beschreven wordt, terwijl de Parijse een tiental formules geeft), *aceta, mellita, syrapi simplices alterantes, syrapi alterantes compositi, syrapi purgantes simplices, syrapi purgantes compositi, rob, extracta* (onder extracten verstond men de weke extracten ; onder deze rubriek vinden we vermeld Extractum Opii seu Laudanum ; vroeger werd de naam Laudanum gegeven aan zeer vele samenstellingen met opium als basis), *eclegmata & eorum species, conservæ, pulveres alterantes* (hierbij vinden we poeder tegen de koorts, maagpoeder, wormpoeder en verder een hele serie poeders met de meest wondere benamingen ; zo treffen we o.a. aan Pulvis ad Casum d.i. een verkorting voor Pulvis ad casum ex alto, speciaal uitgedacht voor werklui die van op een hoogte neergestuikt zijn en het een en ander gebroken hebben !, ook Pulvis Laetificans, waarvan L é m e r y zegt : « cette poudre est composée d'ingrédiens remplis de parties volatiles qui peuvent exciter le mouvement des esprits & procurer par consequent quelque gayeté parti-

culièrement aux melancoliques dont le sang est souvent épais & les esprits comme engourdis », verder nog pulvis Liberans, deze samenstelling wordt aan Valerius Cordus toegeschreven en was oorspronkelijk een zeer omslachtige bewerking, doch in de Codex van Bergen reeds zeer gereduceerd) pulveres solutivi (hierbij worden gerangschikt pulvis Cario costinus — deze wondere naam is eenvoudig een samentrekking van twee der ingrediënten Caryophyllorum en Costi odorati en ook het Pulvis Catholicus aliter Comititis sive de Tribus, dit was dus een algemeen poeder, van de graaf (de Varvik) en bevattende drie ingrediënten, feitelijk is dit weerom een afkorting van Pulvis de tribus diabolis solvens en deze drie purgeerduivels waren scammonium (hier genaamd Diagridium), antimonium en wijnsteen. Confectiones (deze eretitel werd in de oudheid aan verscheidene samenstellingen gegeven, doch de Codex Montensis noemt er enkel nog twee : Confectio Alkermes en Confectio Hyacinthorum). Antidota & Opiata, Electuaria Solutiva, Tabellae, Pilulae Purgantes (hieronder komen o.a. voor de Pilulae Aloëphanginae, de opstellers hebben deze benaming foutief overgenomen en zich laten in de war brengen door het feit dat er aloes in de samenstelling voorkomt, ofschoon de naam moet zijn alephanginae, een arabs woord dat beduidt welriekend, Pilulae Alterantes (en nu hebben we eens een samenstelling die specifiek locaal is n.l. de Pilulae Balsamicae Montenses, een formule die ik nergens anders aangetroffen heb, niet dat het spijtig is want deze pillen bevatten o.m. mandibulae lucii piscis (= snoektanden), addervlees, duizendpotenpoeder), Trochisci Purgantes, Trochisci Alterantes (hieronder treffen we aan de bekende Trochisci Hedycroi ; Galenus heeft deze samenstelling bezongen in verzen onder de naam Magna Hedychroon Andromachi t.t.z. pasta met schone kleur, om wille van de aanwezige saffraan), Olea per Expressionem, Olea per infusionem & coctionem (onder deze rubriek vinden we veel plantaardige oliën, doch ook olie van aardwormen — de afgewassen wormen worden met wijn overgoten en gemengd met olijfolie, gekookt en gecoleerd ; vossenolie, de vos moet, als het kan vet zijn, van middelmatige leeftijd en gevangen zijn rond Augustus ; vlees en beenderen worden afgekookt met wijn en water waarin zout en aromatische kruiden, waarna nog zout en aromatische kruiden bijgevoegd worden), Balsami, Unguenta & Cerata, Emplastra (deze geneesmiddeltoepassing was toen zeer in zwang en neemt een niet te onderschatten plaats in. Niet minder dan 25 soorten worden in de Codex van Bergen beschreven, waarvan sommige de zonderlingste namen toegekend werden : emplastrum de Vigo seu de ranis cum mercurio ; Emplastrum divinum seu manus Dei, Emplastrum Gratia Dei, Emplastrum Filii Zachariae, enz).

Hiermede komen we aan het derde deel : de chemische verrichtingen. De scheikunde stond in die tijd nog in haar kinderschoenen en het valt de opstellers niet ten kwade dat ze hier een warboel van maken.

Op 18 niet genummerde bladzijden volgt dan nog een « Conspectus Operis » of Index.

En ten slotte op 26 niet genummerde bladzijden de Taxa onder de benaming « Index Medicamentorum alphabeticus cum Pretio seu Taxa eorundem ». De Taxa is zeer uitgebreid en bevat 732 stoffen waarvan de prijs is vastgesteld. Typisch is hier wel dat de verplichting opgelegd wordt dat al de medicamenten die in de taxe voorkomen in de Officina moeten aanwezig zijn, behalve enkele met een * aangeduid. De prijs der medicamenten wordt uitgedrukt in Patars en Liards.

Van de voorgestelde druk der reglementen is niets te bespeuren.

Het was destijds een gewoonte als een pharmacopee uitgegeven werd, dat hierop kritiek uitgeoefend werd : zo Sassenius op die van Brussel, zo Van Baveghem op die van Gent, zo van Halm a l op die van Amsterdam. Zo ook te Mons. Nauwelijks was de Codex gedrukt of er verscheen een boekje « Remarques sur le Code Médicamentaire de Mons, appuyées des principes de la très célèbre faculté de médecine à Louvain ». Het boekje werd geschreven door de geneesheer J. Mathieu en was gedrukt bij Nicolas Wilmet te Maubeuge.

Ofschoon de schrijver zich het ongenoegen op de hals haalde zowel van de apothekers als van de geneesheren toch was zijn kritiek niet zonder invloed want reeds in 1763 oordeelde de Corporatie der Apothekers dat het nodig was de samenstelling van de Codex te herzien en werd aan Maria-Theresia een schrijven gericht ten einde te verkrijgen dat in het vervolg de nieuwe Pharmacopee van Brussel met de wijzigingen van Sassenius zou mogen gevolgd worden, hetgeen na veel palavers, protesten en tegenbetogen op 13 December 1769 toegestaan werd ; alleen de taxe van Bergen bleef bindend.

Nauwelijks werd dit gebod uitgevaardigd of de apothekers en dokters werden

nog strijdlustiger, ze verklaarden veel van de bereidingen van *Sassénus* voor onuitvoerbaar en eisten een nieuw reglement en een nieuwe taxe. Opnieuw onderzoek en tegenonderzoek en na 4 jaar, op 24 Februari 1774 besloot de Keizerin dat de apothekers van Bergen en Henegouwen voorlopig de Pharmacopee van Weenen zouden te volgen hebben en de taxa zoals die te Brussel in zwang was.

De Codex Montensis is dus verplichtend geweest enkel van 1755 tot 1769 en was heel die tijd een signum contradictionis. Dit kan, benevens de povertit van voorkomen en inhoud, enigszins de zeldzaamheid van deze Codex Montensis verklaren.

RESUMÉ

Le « Codex Montensis » ou la Pharmacopée de Mons

par le pharm. L. J. Vandewiele (Gand).

La Pharmacopée de Mons est devenu rarissime à cause de la pauvreté du contenu et de l'édition et aussi parce que sa légalité n'a survécu qu'une quinzaine d'années. Ayant parlé de la préhistoire et de l'origine pénible de la pharmacopée, j'ai donné un abrégé de son contenu qui n'a rien d'original si ce n'est peut-être les Pilulae Balsamicae Montenses.

HET COLLEGIUM MEDICUM VAN GENT LEGT DE DUIM VOOR KWAKZALVER TIERCELIJN

door Dr L. ELAUT (Gent).

De dramatis personae van het conflict zijn :

Tiercelijn, een doorwinterd kwakzalver ;
de Magistraat van de stede Gent ;
het Collegium Medicum dierzelfde stede ;
de Landvoogd van Zijne Majesteit ;
de Privéraad van de landvoogd te Brussel.

Het conflict doet zich voor te Gent, ten jare 1674.

—
*
**

Tiercelijn wil volstrekt zijn pleisters en poeiers aan de man brengen : hij roemt hun uitzonderlijke geneeskracht tegen allerlei kwalen. Het Collegium Medicum van Vlaanderens hoofdplaats houdt de hand aan de wetenschappelijke uitoefening van de genees- en artsenijsbereidkunde ; het bezit rechtsmacht over artsen, chirurgijnen en apothekers, en is van oordeel dat verzet geboden is tegen de verregaande verwaandheid van iemand die het voor een kwakzalver en volksbedrieger aanziet.

Onze Tiercelijn voelt zich evenwel de koning te sterk en zendt een rekwest aan Zijne Majesteit, d.i. naar de gouverneur-generaal die namens de vorst uit Madrid, de opperste macht over Zuid-Nederland te Brussel uitoefent. De landvoogd heeft een privéraad die hem voorlicht. Toen waren rapporten en contrarapporten ook al in de administratieve mode.

Bij ontvangst van Tiercelijns rekwest zendt de privéraad het stuk naar Gent voor advies. Baljuw en schepenen moeten hun zeg hebben want de locale orde komt in het gedrang. De aangezochte magistraten gaan hun licht opsteken bij de gilde van de vaklui ; die zijn immers kittelorig waar het om beroepsaangelegenheden gaat. Dat is geweten ; aan hun voorrechten laten artsen en apothekers niet tornen.

Het medisch college deelt zijn mening aan het stadsbestuur mede ; het stadsbestuur schrijft een verslag met gegevens die het van overal samenbrengt, brengt een gemotiveerd advies uit en stelt zijn oplossing van het conflict bij de privéraad van de landvoogd voor. Zo ging het met Tiercelijn's rekwest. Dat is de reden waarom het stuk in het Frans gesteld is : in het hoofdbestuur ging immers alles in het Frans toe.

Het hier medegedeelde bescheid is het antwoord van de Gentse stadsmagistraat

**

« Messieurs. — Guillaume Tiercelijn natif de la ville d'Engien, at remonstré par requeste présentée a sa Majesté qu'il auroit trouvé le secret et Methode de faire des emplastres et poudres avecq lesquelles il auroit guerij différentes personnes fort incommodées tant d'excroissance que de lucierne (?) et de plusieurs autres accidens; aijant aussi guerij les femmes du mal de tetins qui sont troués selon qu'il en conste par diverses attestations de quelques personnes qu'il at guerij qui avoient esté auparavant abandonnées des Docteurs et Chirurgiens. Et comme il desireroit fort de prendre residence en cette ville de gand, sans toutefois ij vouloir tenir boutique ouvert, afin de pouvoir assister les personnes incommodées qui le rechercheront en la dite ville de gand, et ailleurs aux places de l'obeissance de sa dite Majesté. Il l'at supplié très humblement de luy faire la grace d'accorder acte in forma avecq clause qu'il pourrat aller par tout assister les personnes qui le rechercheront sans contredict nij obstacle de qui ce soit.

Et comme Vos Seigneuries ont été servijes de demander sur ce notre advis, nous avons, avant Les en servir d'icelluij, faict communiquer Icelle requeste a Ceux du collège de Medecins establi en cette Ville de gand, pour ij dire par devant un d'entre nous a ce commis, par ou s'estans présentés Les deputez du dit Collège ont servij de certain escrit par forme de rescription par lequel ilz ont soustenu que le remonstrant ne peut estre admis a mettre son dit emplaste nij appliquer la poudre mentioné par sa requeste, aux personnes qui le rechercheront d'autant que par le septiesme article des ordonnances et statuts de Leur College, decretés et emologués par sa Majesté et publiés l'onzième 7bre 1663 seroit dit, que Tous, Triacleurs, Charletans, Coureurs du plat paijs, et autres Imposteurs qui se donnent pour medecins, ou soubz faux pretext se cachent soubz la voile d'iceux, debvront estre bannij de cette ville de gand et la iurisdiction d'Icelle. Et par consequent que le Remonstrant ne peut estre réputé pour autre personne que semblable Imposteur, puisqu'il n'oseroit se presenter a l'examen sur sa capacité et souffisance, duquel examen neansmoins personne ne pourroit estre exempt, mesme point les docteurs qui ont passé leur licence aux Universités, nij aussij les Chirurgiens et apothicaires qui pareillement seroient obligez de faire leur preuve et de s'assubiectionner au dit examen selon qu'il en apperoit par le deuxiesme et trente cinquiesme articles des dits statuts et ordonnances. Et pour autant que regarde les operateurs qualifiés qu'il est bien vrai que les dites ordonnances et statuts permettent qu'Iceux puissent venir en cette Ville, mais a condition qu'aussij tost qu'il ij seront entré, et avant de faire aucun exercice de leur art, qu'ilz seront tenu de s'adresser a ceux dudit College lesquels ilz debvront deuement informer de leur preuves, et a cette fin subir l'examen au regard de leur capacité et practique i ont allegué en oultre qu'ils auroient trouvé par experience que le Remonstrant est si ignorant et si peu versé en la science de la Medecine, l'art de chirurgie et pharmacocie qu'il ne coignoist mesme la force de son dit emplastre et a quels maux et accidens il doit estre appliqué.

Puisque aijant esté en confiance avecq certain Docteur de leur college appelé Asselaer, sur la force et vertu de son dit emplastre Icelluij docteur auroit expérimenté que le Remonstrant n'en scavoit non plus a discourir qu'un enfant d'un an, mesme, qu'il seroit venu si avant en son ignorance et stupidité qu'il le veut emploijer comme un antidot a toutes sortes d'accidens soit chauds ou froids sans pourtant cognoistre la cause ou origine d'Iceux accidens.

Au surplus qu'il apperairoit par deux attestations qu'ilz ont exhibé a cette fin, qu'il auroit appliqué son emplastre a deux différents personnes, Bourgeois de cette Ville sans aucune operation ou effect, tout au contraire que leur mal se seroit empiré de iour en iour tellement qu'il auroient esté obligé de l'abandonner et se mettre entre les mains d'un docteur et chirurgien dont ilz auroient recuperé leur santé et guerison ; de sorte que le Remonstrant ne tenderoit a autre chose que demoucher au moyen de son emplastre l'argent de bourgeois de cette Ville.

Et finalement ont allegué que par les dits statuts et ordonnances articles cinquiesme, VIme et IXme est disposé en termes expres que les Docteurs ne peuvent faire la fonction de chirurgiens, nij les chirurgiens celle de docteurs, nij les apothicaires celle de Docteur nij chirurgien, ce qu'auroit esté ainsij ordonné afin qu'un chacun s'appliqueroit et se conteneroit de sa propre function. Et en cas qu'on vien-

droit a accorder au Remonstrant sa demarche qu'on luij accorderoit quant et quant qu'il pourroit exercer la fonction de Docteur et Chirurgien et Apothicaire tout ensemble, car pour autant qu'il ordonneroit son emplastre et poudre au patient qu'il feroit la fonction de Docteur, pour autant qu'il l'appliqueroit au dit patient qu'il exerceroit la fonction de chirurgien, Et pour autant qu'il composeroit et prepareroit son emplastre qu'il feroit l'office et fonction d'Apothicaire,

pour quelles raisons et autres cij devant deduictes ilz ont conclu a ce que le Remonstrant seroit esconduit de sa Demande.

Sur quoy aijant esté donné solution, de la part du dit Remonstrant at dit que les statuts et ordonnances du College de medecins de cette Ville sont seulement faicts pour les Docteurs, Chirurgiens et Apothicaires comme se collige clairement hors le proeme d'Iceux. Qu'il ne se veut attribuer le tiltre de Docteur, Chirurgien ou Apothicair, mais que la Longeur de temps et l'experience qui est maitresse de toutes choses luij at enseigné le secret a faire le dit emplastre lequel seroit de telle Vertu et efficace qu'il guerit de jour en jour beaucoup de personnes de leur maladies et accidens qui estoient abandonnées et desesperées des dits Docteurs et Chirurgiens, mesme qui les guerit en tant de sepmaines qu'eux ij avoient employé des mois sans aucune apparence de les pouvoir remettre, selon qu'il se pourroit voire par les attestations qu'il nous a exhibé ; qu'il ne croit que l'intention de sa Majesté, en decretant iceux statuts at esté de comprendre soubz la qualité de leur dispo(s)itif, les personnes qui par leurs industrie et experience auroit trouvé un secret de telle nature comme le sien, puisque il ij en auroit beaucoup de personnes encor bien qu'ilz n'ont iamais estudié en la medecine nij apprins l'art de chirurgie qui néanmoins scavent aucune fois des remedes qui sont veritablement propres et souverains pour guérir les maladies et maux dont les personnes se trouvent atteints et affligez, et dont les Docteurs et Chirurgiens n'en ont aucune cognoissance mesme surpassant souvent leur esprit, selon qu'on auroit veu au regard d'un certain operateur oculist Lorrain de nation lequel scavoit oster avecq une telle dexterité la peau et membrane de ijeux de personnes qui n'avoient veu goutte en longues annees, qui leur fit recouvrer parfaitement la Veue en peu de jours apres, comme il avoit effectué en la personne de Don Francisco Pardo gouverneur de la citadelle de cette Ville, et encor beaucoup d'autres personnes sans que toutefois on auroit assubiectij le dit oculist a la vigeur de dits statuts et ordonnances ; Et en cas que samblable jens debvroit estre exclus et ne pourroit librement exercer et appliquer leurs inventions et remedes a ceux qui les recherchent soubz pretexte des dites ordonnances et statuts, qu'on trouveroit par effect que beaucoup de personnes estans abandonnés des Docteurs et arrivé a differentes personnes de cette Ville ne fut qu'ilz auroient esté secouru par Chirurgiens debvroit perir miserablement sans aide ou assistance comme seroit son emplastre, selon que font foij diverses autres certifications qu'il nous at exhibé.

Et quant a ce que les rescribens allegueroient que le Remonstrant seroit si stupide et ignorant qu'il ne cognoit luij mesme la force et Vertu de son emplastre, et qu'ajant esté en confiance avec le Docteur Asselaer, qu'il ne scavoit non plus discourir de la force du dit emplastre qu'un enfant d'un an, at dit que la verite est que le Conseiller de ce Conseil Van der Ghote l'at faict chercher afin de venir visiter son fils aîné qui avoit esté longtemps travaillé d'un mal de iambe, pour voire s'il ne le pourroit guérir puis qu'il avoit esté entre les mains du dit Docteur Asselaer et chirurgien l'espace de trois mois sans aucune apparence de guérison, Et comme le Remonstrant apres avoir visité la jambe du fil's du dit conseiller disoit tout a l'heure en la présence du dit Asselaer et chirurgien que son mal estoit peu de chose et qu'il l'en poudrait en guerir en trois sepmaines comme il at effectué selon que le dit conseiller pourrat tesmoigner, le dit Asselaer voulut scavoir la qualité de son emplastre et de quels drogues et ingredients il estoit composé a quoy il ne voulut respondre pour ne luij point declarer et manifester son secret et la Vertu intrinseque du miesme emplastre.

En oultre qu'on le taxe a tort de Triacleur ou Imposteur puisqu'il ne s'expose aux marchés et lieux publicqs avecq des onguents, boites, phioles et autres medicaments comme font d'ordinaire les dits Triacleurs et Charletans, mesme qu'il ne tint boutique, nij qu'il le veut tenir, mais qu'il demande seulement de pouvoir appliquer son emplastre a ceux qui le rechercheront, scavoir aux pauvres pour Dieu et a ceux qui ont des commodites pour telle recompense et honnoraire qu'il luij voudront donner. Desniant au reste qu'il auroit appliqué son emplastre a quelques personnes de cette Ville qui n'auroient parfaitement esté guerij et par ainsij at persisté aux conclusions de sa requeste.

De tout quoy nous aijant esté fait rapport et sonsideré les raisons allegues de part et d'autre Il nous semble (a tres humble correction),

Messeurs, que les rescribens veulent mal a propos assubiection le Remonstrant aux statuts et ordonnances de leur college d'autant que ne faisans profession de Docteur, Chirurgien, apothicaire, nij d'opérateur qualifié nous iugeons que le dispositif des dits statuts ne peut avoir Lieu en son regard, et comme il est cognu a aucuns d'entre nous le service que le suppliant rend journellement au publicq au moijs de son emplastre par la vertu du quel il guerij beaucoup de personnes abandonnes des Docteurs et Chirurgiens selon qu'il nous y a fait apparoir par les attestations que voijons cij iointes.

Aussij les œuvres de charite qu'il fait au regard de pauvres affligez, Que sa Majesté pourroit favorablement incliner a la Requête du suppliant, lui faire de pescher acte de pouvoir résider et tenir sa demeure en cette Ville de gand aussij permission de se pouvoir librement transporter en autres Villes et places de sa Majesté par ou il serat recherché pour appliquer aux personnes incommodées son dit emplastre.

Nous remettons néanmoins au bon plaisir de sa Majesté et a la tres pourveue siscrétion de vos Seigneuries et fait le 7me de Juing 1674. »

**

De ontknoping ?

Het Collegium Medicum van Gent adviseert het rekwest van Tiercelijn te verwerpen en hem het verblijf in de stad te verbieden.

De stadsmagistraat sluit zich bij dat advies niet aan, maar stelt te Brussel voor aan Tiercelijn het verblijf binnen Gent toe te staan, hem toegang te verlenen tot alle plaatsen en steden in het rechtsgebied van de koning, en hem de vergunning te schenken zijn pleisters aan te wenden bij de personen die hem er om verzoeken.

Uit een stuk van Lias 3283, Briefwisseling van de Raad van Vlaanderen, 1 September 1679 (Staatsarchief Gent) verneemt men dat in dato 17 Augustus 1674 de landvoogd, op advies van de privéraad, zich bij het voorstel van de Gentse stadsmagistraat aangesloten heeft en Tiercelijn vrij zijn gang liet gaan.

Op één punt na. De acte van 17 Augustus 1674 vermeldt alleen de pleisters, en maakt geen gewag van de poeiers.

Tiercelijn kwam vijf jaar nadien met een nieuw rekwest voor de dag om zijn poeiers door de attentie van Zijne Majesteit in de gunst te laten delen van de pleisters. Van de koninklijke beschikking op dit tweede rekwest vonden wij geen spoor. Om het even. Tiercelijn was een gewiekste kerel die het Collegium Medicum van Gent in het zand liet bijten.

RESUMÉ

Comment le Collegium Medicum de Gand fut débouté par le charlatan Tiercelijn

par le Dr. L. Elaut (Gand).

Le charlatan Tiercelijn fait sa requête au gouverneur général à Bruxelles (1674) pour obtenir l'autorisation d'appliquer des emplâtres et de vendre des poudres dont il garde la composition jalousement secrète. Le collège des médecins et des pharmaciens de la ville de Gand s'y oppose en se faisant fort d'arguments juridiques et scientifiques. L'édilité au contraire appuie la requête en se référant des services rendus par le rebouteux là où la médecine s'est trouvée en défaut. Le gouverneur général se range à l'avis de l'autorité communale de Gand. Le charlatan obtient une double victoire.

PERSONALIA

In Memoriam Luitenant-Kolonel Apotheker William PROOT †

Op 26 November 1954 overleed op onverwachte wijze te Anseremme onze gewaardeerde collega Luit.-Kol. Apoth. William P r o o t.

Wij hadden pas enkele jaren geleden intiemer

kennis gemaakt met de overledene en dan nog wel door bemiddeling van de « Kring voor Geschiedenis der Pharmacie », zodat wij met reden vreesden zijn nagedachtenis niet naar haar volle waarde te kunnen gedenken en het heeft daardoor enkele maanden geduurd vooraleer wij voldoende gegevens over zijn werk en zijn persoon konden verzamelen. Hij, die onze vriend geworden was, heeft er niets bij verloren, want wij hebben deze bescheiden man

nu nog beter leren kennen en dat geeft ons de gelegenheid de reeds elders verschenen herdenkingen terug in herinnering te brengen opdat men hem — zoals zovele andere — niet te gauw zou vergeten en hem meteen aan onze Vlaamse collega's, waarvan vele hem niet — of niet voldoende — kenden als voorbeeld te stellen.

William Louis Ferdinand P r o o t was te Brussel geboren op 29 Augustus 1883 in een familie, die van Vlaamse oorsprong was (afkomstig van Moerkerke, indien wij ons goed herinneren) naar hij ons destijds met een zekere fierheid mededeelde. Zijn vader was Apotheker te Brussel en fabrikant, tevens uitvinder, van de fameuze « cristaux iodés Proot ». De jonge W i l l i a m studeerde aan de Vrije Universiteit te Brussel en veroverde er zijn diploma van Apotheker op 8 October 1907. Op dat ogenblik was hij reeds in het leger, want reeds in 1903 was hij als militaan in het 1ste Regiment Lanciers ingelijfd, vanwaar hij op 14 October van hetzelfde jaar overging naar het 2de Regiment Gidsen om op 20 Augustus 1904 aspirant van de Geneeskundige Dienst te worden. Na de titel van apotheker verworven te hebben, wordt hij op 10 October 1908, wat men toen noemde « Auxiliaire du Service Pharmaceutique ». Wij vinden hem in het Ziekenhuis te Doornik en hij verwerft de graad van adjunct-apotheker bij K.B. van 25 Juli 1909. Op 28 September 1910 wordt hij onder-luitenant. Kort daarop verlaat hij het Leger om op eigen aanvraag in het Reserve-Kader ingedeeld te worden en zich aldus beter te kunnen wijden aan de zaken van zijn vader.

De exploitatie van de « Cristaux iodés Proot » was inderdaad een belangrijke zaak geworden, dank zij het succes van dit preparaat in het Midden Oosten en in Zuid-Amerika. De firma Proot bezat een bijhuis te Rome, een te Beiroet en een te Athene en was ook in Zuid-Amerika en verschillende andere landen vertegenwoordigd. Op die manier kreeg de jonge W. P r o o t gelegenheid om contact te hebben en te onderhouden met de Zuiderse volkeren. Hij reist veel en dank zij zijn ijver en zijn soliede klassieke Grieks-Latijnse vorming, waaraan hij gedurende zijn hele leven trouw bleef, wordt hij een polyglotte van eerste gehalte, die behalve Frans en Nederlands, niet enkel Duits en Engels, maar ook Italiaans, Spaans, Portugees en modern Grieks spreekt.

Op 1 Augustus 1914 wordt hij door het Duitse ultimatum verrast, gemobiliseerd en gehecht aan het militair ziekenhuis van Namen. Gevangen genomen op 23 Augustus 1914 weet hij te ontsnappen enervoegt het leger te velde te Antwerpen op 19 September 1914, waar hij dadelijk gehecht wordt aan de Ziekenauto-colonne van de 5de Legerafdeling. Hij trekt zich met het leger terug achter de IJzer en wordt achtereenvolgens gehecht aan de 1ste Hospitalisatie-Sectie van de 5de L.A. op 7 December 1914, weer aan de Ziekenauto-colonne van de 5de L.A. op 14 Mei 1916 en aan de Belgische Commissie voor Voedselvoorziening te London op 25 Mei 1918.

Intussen was hij ook gehecht geweest aan de brigade der mariene fusiliers van Admiraal Ronarch.

Na de bevrijding vinden wij hem eerst in het Militair Ziekenhuis te Brussel (16 Maart 1919). Hij gaat met behoud van zijn graad uit de reserve naar het actieve kader over op 13 April 1920 en wordt op 23 April 1920 op de dagorde van het Leger geciteerd.

Zijn militaire loopbaan kent dan de gewone verplaatsingen met periodische verhoging in graad: Infirmerie v.h. Kamp van Elsenborn (20 April 1921) — Mil. Ziekenhuis v. Dendermonde (20 Juni 1922) — Instituut voor zenuwzieken te Mechelen (1 Februari 1924) — Militair Ziekenhuis te Antwerpen (20 Maart 1924) — Instituut voor zenuwzieken te Mechelen (30 Juni 1924) — Hygiënisch Instituut te Brussel (7 Mei 1926) — Instituut voor zenuwzieken te Mechelen (9 Juli 1926) — Majoor-apotheker benoemd op 26 Dec. 1930 — Militair Ziekenhuis te Brussel (10 Febr. 1934) en pensioen (21 Febr. 1936) met overplaatsing in het reserviekader op eigen aanvraag op 1 Maart 1936.

Maar de spanning van 1939 en de oorlog 1940-1945 moesten deze schitterende loopbaan nog bekronen. Hij wordt heropgeroepen op 3 Juli 1939 en vertoeft in het Mil. Ziekenhuis van Oostende (3-8 Juli 1939), in het Aanvullend Mil. Ziekenhuis No 5 (L'Océan in De Panne 3 Febr. 1940), in het Aanv. Mil. Ziekenhuis No 33 der Abdij van Zevenkerke (16 Febr. 1940) en wordt ten slotte gehecht aan het Mil. Ziekenhuis « Abdij van Zevenkerke » (13 Mei 1940) en eindelijk gedemobiliseerd te Pépieux (Aude) in Frankrijk op 15 Augustus 1940.

Intussen heeft de Belgische Regering hem verschillende keren afgevaardigd naar de internationale congressen voor militaire geneeskunde en pharmacie (Rome 1927, London 1929, Den Haag 1931, Madrid 1933, Luxemburg 1938) waar hij zijn buitenlandse betrekkingen verstevigd en zijn talenkennis verruimd en ten nutte maakt. Aldus wordt hij lid benoemd van de « Real Academia de Farmacia » van Madrid, waar hij zijn receptie-rede houdt op 3 Juni 1933 « El Servicio farmaceutico en el Ejercicio Belga durante la ultima Guerra » (verschenen in « Boletin de Farmacia Militar » Oct.-Sept. 1933). Samen met zijn collega, eveneens oud-militair, E t i e n n e I s., vertegenwoordigt hij op waardige wijze zijn landgenoten in deze zeer oude Academia en wordt er afgevaardigde voor België. In deze hoedanigheid helpt hij actief mede aan de organisatie van een plechtige huldebetoging in de Spaanse Ambassade te Brussel op 19 November 1953 ter gelegenheid van de benoeming van vier Belgische Universiteitsprofessoren in de pharmacie tot briefwisselend lid van deze Academia (zie daarover « Pharm. Tijdschr. v. België », 31e Jg., No 4, April 1954, bl. 93).

Zijn talenkennis gebruikt hij om onze pharmaceutische pers te spijzen met vertalingen en tal van referaten uit Italiaanse, Spaanse, Portugese e.a. tijdschriften, maar hij laat ook buiten de enge pharmaceutische kringen zijn talenten gelden. Hij sticht b.v. een « Société belge d'études néo-grecques », be-

Kol. Apoth. W. PROOT †
1883 — 1954.

Eretekens :

Acht frontstrepren.
Commandeur in de Orde van Leopold II.
Officier in de Leopoldsorde met zwaarden.
Officier in de Kroonorde met palmen.
Officier in de Orde van Leopold II met zwaarden.
Militair Kruis van Eerste klasse.
Medaille van de IJzer.
Oorlogskruis met palmen.
Overwinningsmedaille.
Herdenkingsmedaille van de Oorlog 14-18.
Herdenkingsmedaille van de Oorlog 40-45.
Eeuwfeestmedaille.
Medaille der Oud-gedienden van Leopold II.
Officier van de Orde « du Sauveur » van Griekenland.
Gouden Medaille van het Rode Kruis van België
(posthuum toegekend).

studeert het Hebreeuws en was gedurende lange jaren voorzitter van de « Cercle polyglotte de Bruxelles ». Op dit gebied was hij een overtuigde aanhanger van de klassieke Grieks-latijnse cultuur en vorming, die hij met overtuiging verdedigde tegen degene, die de moderne talen als basis wensden te nemen en enkel efficiency, praktische resultaten en mathematisch berekende rendementen kennen.

Dit bracht hem als vanzelfsprekend tot de geschiedenis, die hij gaarne beoefende, vooral als het zijn eigen vak, de pharmacie betrof. Hij werd dus van meet af aan lid van de jonge « Kring voor de Geschiedenis van de Pharmacie in Benelux » waaraan hij op enthousiaste wijze medewerkte, zoveel te meer, dat hij een groot vriend van Nederland en van de Nederlandse cultuur was. Wij zagen hem dan ook geregeld verschijnen op die intieme congresses, waarvan de Kring het geheim recept kent en waar zijn innemende en vriendelijke persoonlijkheid aller harten veroverde.

Hij sprak ons daar in September 1954 te Brugge over « Mumia » dat middeleeuws geneesmiddel, waarover hij tal van belangwekkende wetenswaardigheden had weten te verzamelen, die onze pharmacohistorici zeer op prijs stelden. Maar hij kende ook de meer recente geschiedenis, zoals die van de pharmaceutische dienst in België gedurende de oorlog 1914-1918 waarover hij in de Koninklijke Pharmaceutische Academie te Madrid sprak (zie hoger) en zoals bleek uit zijn warm aangevoelde en sterk gedocumenteerde tussenkomst op de vergadering van de Kring op 2 October 11, in Luxemburg om de beelden te redden die destijds door Apotheker-beeldhouwer F r a i k i n werden gemaakt voor het Noordstation te Brussel en die aldaar met de afbraak dreigden verloren te gaan. Hij bewees toen dat hij ook open oog had voor alle kunstuitingen vooral als die verband houden met de Pharmacie en dat hij de levensgeschiedenis van een vaak onbegrepen kunstenaar, aan ons midden ontgroeid, wonderwel had bestudeerd. Hij heeft aldus zelf de nagedachtenis van een der onzen gediend en met een bijdrage geleverd tot de geschiedenis van ons beroep. Het speet ons alleen dat hij de biografie van onze collega beeldhouwer F r a i k i n die hij ons te Luxemburg met warme sympathie schetste niet aan het papier heeft toevertrouwd. Zoals men weet heeft hij de vruchten van zijn tussenkomst te Luxemburg niet meer kunnen plukken, maar zijn plannen vonden in collega S e g e r s (Brussel) een dankbare volgeling, die niet enkel de beelden wist te redden, maar het zover bracht dat ze op de Internationale Tentoonstelling van 1958 zullen prijken.

Zijn belangstelling ging echter ook andere richtingen uit. Wij vernemen inderdaad dat hij ook lid was van de « Société Royale de Numismatique de Belgique », lid van de Raad van Beheer van de « Amicale des Officiers des Campagnes 14-18 en 40-45 », oud-voorzitter van de « Amicale des pharmaciens de l'U.L.B. » waar hij de geschiedenis schetste

van de « Ecole de Pharmacie » aan de Vrije Universiteit en goed mens, als hij was, zich sedert zijn pensionnering, met hart en ziel gewijd had aan de plaatselijke afdeling van het Rode Kruis te Dinant. Hij vertoefde inderdaad de laatste jaren van zijn rijk gevuld leven te Anseremme bij Dinant en deed daar niet alleen aan yachting (een sport dat hij gaarne beoefende) maar was er in 1948 een zeer actieve president geworden van het Rode Kruis en verrichtte er wonden en van daadwerkelijke liefdadigheid bij het lenigen van de nood, die zoveel slachtoffers maakte bij de rampzalige overstroming die enkele jaren geleden zowel Nederland als het Vlaamse land teisterde.

Veel collega's als William Proot hebben wij niet en zullen wij zeker nooit hebben. Het was ons daarom een essentiële behoefte hier zijn nagedachtenis te eren en aldus zelf, zoals hij het zeker zou hebben begrepen en goedgekeurd, een bijdrage te leveren tot de geschiedenis der beste beoefenaren van ons beroep.

Wij vullen deze bijdrage gaarne aan met een lijst zijner publicaties :

Publicaties van Kol. Apoth. W. Proot :

Le Latin et le Pharmacopée (« Le Flambeau » 30 November 1924).

Les Etapes de la Lutte contre les Stupéfiants (« Bruxelles-Médical » Mei en Juni 1925).

Las Etapas de la Lucha contra los Narcóticos (« Boletín de Farmacia Militar », Madrid, December 1925).

L'Hôpital Militaire de Malines (« Archives Médicales » Juli 1926).

Visite au Sanctuaire du Dieu de la Médecine (« Courrier Médico-pharmaceutique » Maart 1930).

Les Préparations pharmaceutiques de Chlorure de Magnésium (« Archives Médicales » April 1930).

L'Arme Chimique (« Archives Médicales » October 1930).

El Servicio farmaceutico en el Ejército Belga durante la última Guerra (Receptierede in de « Real Academia de Farmacia de España » te Madrid op 3 Juni 1933 « Boletín de Farmacia Militar » October-September 1933).

Les Chapiteaux énigmatiques de l'Hôtel-de-Ville de Bruxelles. (« Soir Illustré » 16 November 1935).

L'Ecole de Pharmacie de l'U.L.B. (« Journal de Pharmacie de Belgique » 30 Juni 1937).

Historique de l'Ecole de Pharmacie de l'U.L.B. (Discours prononcé le 8 septembre 1942 à l'occasion du centième anniversaire de la fondation de l'Ecole de Pharmacie).

Histoire de l'Ether (« Revue de Médecine et de Pharmacie » — section pharmacie — April 1947).

Les Aphorismes de Monsieur Alexis Pharmaque ou le Grec et la Pharmacie (« Revue de Médecine et de Pharmacie » — section pharmacie — December 1947 en in de « Annales Pharmaceutiques Belges », p. 149, No 4 van 28 Febr. 1950).

Mumia (Bulletin v. de Kring voor de Gesch. v. d. Pharmacie in Benelux, No 9, Sept. 1954 en Journ. de Pharm. de Belg., Jan.-Febr. 1954).

Daarenboven honderden vertalingen en referaten uit het Italiaans, het Spaans en het Portugees voor het « Journal de Pharmacie de Belgique », « Pharmaceutica », « Annales Pharmaceutiques » e. a. Als ook verscheidene artikels in « Dioscorides », « Archives Médicales » enz.

P. V.

Onze bestuursleden aan de eer te Rome

Tijdens het Internationale Congres voor de Geschiedenis van de Pharmacie te Rome gehouden in September 1954 ter gelegenheid van de herdenking van het 525-jarig bestaan van het *Nobile Collegio Chimico-Farmaceutico di Roma*, het oudste apothekersgilde ter wereld, werd door dit Collegio het erelidmaatschap verleend aan Dr P. H. B r a n s (Rotterdam), President van de Kring voor de Geschiedenis van de Pharmacie in Benelux (Cercle Benelux d'Histoire de la Pharmacie), aan Apotheker L. J. V a n d e w i e l e (Gent), Secretaris van de Kring en aan Dr D. A. W i t t o p - K o n i n g (Amsterdam), Redacteur van het Bulletin van de Kring.

Als blijk van waardering voor zijn werkzaamheid op het gebied van de internationale verenigingen voor de geschiedenis van de pharmacie werd aan Dr P. H. B r a n s als Secretaris-Generaal van de Académie Internationale d'Histoire de la Pharmacie, Secrétaire-Permanent van de Union Mondiale des Sociétés d'Histoire Pharmaceutique en als Vice-President van de Société Internationale d'Histoire de la Pharmacie, het erelidmaatschap verleend door de *Associazione Italiana di Stori della Farmacia*. Dr D. A. W i t t o p - K o n i n g, Penningmeester van de Académie en van de Union Mondiale en lid van het bestuur van de Société Internationale d'Histoire de la Pharmacie werd tot lid van de *Associazione Italiana* benoemd.

HISTORISCHE TIJDSCHRIFTARTIKELEN (*)

Brazilië : Tribuna Farmaceutica :

J. Coriolano de Carvalho : A Farmacia Brasileira e Paula Candido 1953 ; 67, 85, 99.

José C. de Moura Junior : Dicionario bio-bibliografico de farmaceuticos 1953 ; 73, 90, 108, 127, 159, 190. 1954 ; 23, 71, 103, 123, 139, 158, 165.

Sociedade Brasileira de Historia da Farmacia : Atô da Assembleia Geral de Fundacao ; 1954, 19.

Sociedade Brasileira de Servico Informativo da secretaria ; 1954, 77.

(*) Onze medewerkers Apoth. Dr Wittop Koning zal voortaan onder deze rubriek regelmatig een overzicht geven van tijdschriftartikels gewijd aan de Geschiedenis der Pharmacie.

J. Coriolano de Carvalho : O que sabemos de medicos e farmaceuticos 1954 ; 65, 97, 113, 129, 145.
Carlos Stellfeld : Historia dos animais e das arvores do Maranhao de Frei Cristovao de Lisboa.

Duitsland : Zur Geschichte der Pharmazie, Geschichtsbeilage der Deutschen Apotheker-Zeitung. 1955, nr 1 :

K. Sappert : Der Apotheker als Zunfthandwerk.
W. Pinners : Pharmazeutische Fayence-Kostbarkeiten.
G. Hanslik : Christus als Apotheker.

Frankrijk : Revue d'Histoire de la Pharmacie, nr 144, Mars 1955 :

Pr M. Delèpine : Marcelin Berthelot et l'industrie, p. 1.

R. Roldan y Guerrero : Christophe Glaser, p. 16.
Dr Galeazzi : La céramique pharmaceutique italienne, p. 43.

Italië : Rassegna Medica 1954 :

Medico surgical instrumentarium of Ancient Rome, nr 2, p. 55, 91.

Objects used in medicine and magic in Australia and Melanesia, p. 163.

Japan : Practical Pharmacy :

T. Simizu : Chinese Priest Ganzin, the first pharmacist in Japanese History 1953 ; IV p. 88.

H. Muneta : The history of thermometers ; 1953, XII p. 34.

X.Y.Z. Carl Wilhelm Scheele 1954, VI p. 88.

H. Sooda : The history of thermometers 1954, VIII p. 23.

T. Simizu : Wish for establishing Pharmaceutical Museum, 1954, XII p. 79.

T. Simizu : Science of separation of Pharmacy and Medicine 1955, I p. 5.

K. Okazaki : History of practical Pharmacy in Japan 1955, I p. 9.

G. Bender : Carl Wilhelm Scheele, The world's greatest Pharmacist-Chemist 1955, III p. 83.

G. A. Bender : Pelletier and Caventou, 1955, III p. 83.

Oostenrijk : Oesterreichische Apotheker-Zeitung :

P. Slezak : Das Destillierbuch des Hieronymus Brunswig, 8 Nov. 1952.

Zekert nummer met bibliographie en artikelen van :

G. Urdang : Die Entwicklung des « Drug Store » in den Vereinigten Staaten von Nordamerika.

H. Tartalja : Ueber die Kontrolle der Apotheken in Kroatien in XVI und XVII Jahrhundert.

G. E. Dann : Martin Heinrich Klaproth als Apotheker und seine Bedeutung für die Entwicklung der Pharmazie.

- J. Nogger : Ein Rangstreit der Apotheker im XVIII Jahrhundert.
- K. Ganzinger : Die Oesterreichische Militär-Pharmakopoe 1795.
- H. Hauser : Aus der Vergangenheit der drei Klagenfurter Klosterapotheken.
- R. Kurties : Geschichten und Sagen um die Wiener Apotheke « Zum heiligen Geist », 6 Juni 1953.
- O. Nowotny : Zur Geschichte der natürlichen und künstlichen Mineralwasser, 15 Aug. 1953.
- O. Zekert : Die pharmazeutische Spezialität.
- O. Nowotny : Zur Geschichte der Ampullen und Injektionen, 9 Jan. 1954.
- O. Nowotny : Zur Geschichte der Zäpfchen, 4 September 1954.
- G. E. Dann : Die Entdeckung des Urans.
- W. H. Hein : Ueber einige deutschsprachige Arznei-taxen des späten Mittelalters.
- L. Wolf : Etwas aus der Geschichte des Kautschuks, 15 Jan. 1955.

Spanje : Boletín de la Sociedad Española de Historia de la Farmacia, Maart 1955 :

- A. E. Vitolo : El nobile Collegio Farmaceutico de Roma en el cuadro de las Corporaciones farmaceuticas italianas, p. 1.
- G. Folch Jou : Raimundo Lulio, p. 14.
- A. Declós : Farmacia y Archivo Pallarés, p. 16.
- F. Murillo Campos : Farmaceuticos ochocentistas pertenecientes al Colegio Farmaceutico de Sevilla, p. 23.

Venezuela : El Vigilante :

El Doctor Victor Manuel Ovalis, 27 Febr. 1955.

Ramon Briceno Perozo : A la memoria del Doctor Jose Antonio Häfliger, 4 Maart 1955.

Deze tijdschriften zijn aanwezig in de bibliotheek van de kring Benelux voor de geschiedenis van de Pharmacie.

D. A. WITTOP KONING.

BERICHTEN

Kring voor de Geschiedenis van de Pharmacie in Benelux BIJENKOMST.

Op Zaterdag 16 en Zondag 17 April 1955 vergaderde de Kring te Hasselt en te Maaseik (België) met volgende

PROGRAMMA.

Zaterdag 16 April 1955, 20 uur :

Opening van de bijeenkomst in de Vergaderzaal van de Provinciale Bibliotheek, Oud Begijnhof te Hasselt, in tegenwoordigheid van Zijne Excellentie de Gouverneur der Provincie Limburg.

Wetenschappelijke mededelingen :

Dr P. H. Brans (Rotterdam) : 5 Jaar Kring voor de Geschiedenis van de Pharmacie in Benelux.

Apoth. J. Moons (Hasselt), Voorzitter van de Wetenschappelijke Vereniging van Limburg : De uitoefening van het beroep van apotheker tijdens de XVIIIe eeuw in Limburg.

Dr D. A. Wittop Koning (Amsterdam) : De Geschiedenis van de Pharmacie te Antwerpen.

Prof. A. Gloden (Luxemburg) : Sur un document du début du XIXe siècle touchant l'histoire de la pharmacie au Luxembourg.

Dr med. G. Kerstein (Hameln) : Neueste Ergebnisse der Sertürnerforschung.

Apoth. L. Segers (Brussel) : Kleurenfilm over oude apotheken in België. (Herhaling van deze zeer interessante film op veelvuldig verzoek).

Zondag 17 April 1955 :

9 uur : Bezcek aan de oude Apotheek Lebau te Hasselt.

10 uur : Bezoek aan de oudste apotheek van België : Apotheek van Venckenray te Maaseik.

10.30 uur : Ledenvergadering in het Stadhuis van Maaseik :

AGENDA :

1. Opening door de Président Dr P. H. Brans.
2. Notulen.
3. Ingekomen stukken.
4. Jaarverslag van de secretaris Apoth. L. Vandewiele.
5. Jaarverslag van de penningmeester Apoth. I. Etienne.
6. Verslag van de Commissie voor contrôle over het Geldelijk Beheer in 1954.
7. Benoeming Commissie Contrôle Geldelijk Beheer over 1955.
8. Vaststelling van de contributie voor 1955.
9. Benoeming tot erelid van de Heren Prof. Dr A. E. Vitolo (Pisa) en G. E. Dann (Kiel-Kronshagen).
10. Toelating van candidaat-leden.
11. Bestuursverkiezing. De heren Dr P. H. Brans, L. Vandewiele, I. Etienne, Dr D. A. Wittop Koning en P. Van de Vijvere zijn aftredend en terstond herkiesbaar.
12. Rondvraag en sluiting.

Hopende vele collega's op deze interessante bijeenkomsten te ontmoeten, verblijven wij met collegiale hoogachting,

De Président Dr P. H. Brans.
De Secretaris L. Vandewiele.

MEDEDELINGEN VAN HET BESTUUR :

1. Het Bestuur verzoekt de leden aan het secretariaat te willen opgeven de titels van voordrachten

en mededelingen, die zij op volgende vergaderingen van de KRING zouden kunnen doen. Ook kan men opgeven de namen enz. van niet-leden van de KRING, waarvan hen bekend is, dat zij op een KRING-Vergadering een historisch onderwerp zouden willen behandelen.

2. Het adres van de President van de Kring is thans: Nieuwe Binnenweg 420, Rotterdam W. 11.

3. Dank zij de medewerking van de secretaris van de KRING, collega Apoth. L. V a n d e w i e l e, bestaat de gelegenheid voor alle leden van de KRING, één exemplaar te bestellen van het binnenkort verschijnend boek « Noord- en Zuid-Nederlandse Stedelijke Pharmacopeeën », Geschiedenis en Bibliographie van alle stedelijke Pharmacopeeën (200 blz., 136 afb.) te bestellen voor de speciale prijs van fl. 7,50 of Belg frs. 100.—.

De prijs van het boek na verschijnen zal zijn fl. 15.— of Belg. frs 200.—. De leden van de KRING, die van dit aanbod gebruik willen maken, worden verzocht het verschuldigde bedrag te willen storten op de aangegeven postrekening 198.823 van de « Kring voor de Geschiedenis van de Pharmacie in Benelux », Thesaurie, Verviers en meteen de bestelling te melden bij Apoth. L. V a n d e w i e l e, Muidepoort, 35, Gent (België).

Kring voor de Geschiedenis van de Pharmacie in Benelux — Verslag der Vergadering te Hasselt en Maaseik op 16 en 17 April 1955.

De opening van deze bijeenkomst vond plaats in de Vergaderzaal van de Provinciale Bibliotheek, Oud Begijnhof te Hasselt, in tegenwoordigheid van de gouverneur van de provincie Limburg Mr L. R o p p e. De gouverneur sprak een welkomswoord waarin hij mededeelde dat in het prinselijk gezin in Luxemburg een zoon geboren was en nodigde de aanwezigen uit een dronk te brengen op deze blijde gebeurtenis.

In de hierop volgende wetenschappelijke vergadering sprak allereerst de president Dr P. H. B r a n s (Rotterdam) over « 5 Jaar kring voor de geschiedenis van de Pharmacie in Benelux ». Spreker uitte zijn vreugde over de belangrijke resultaten in deze korte tijd bereikt.

Vervolgens sprak apotheker J. M o o n s (Hasselt) over de uitoefening van het beroep van apotheker tijdens de XVIIIe eeuw in Limburg. De provincie Limburg behoorde tot het prins-bisdom Luik en ook de geschiedenis van de pharmacie stond in dit teken.

Als derde spreker behandelde Dr D. A. W i t t o p K o n i n g (Amsterdam) de rol van Antwerpen de geschiedenis van de pharmacie. Vooral in de 15e en 16e eeuw blijkt Antwerpen een grote rol gespeeld te hebben.

Bij ontstentenis van Prof. A. G l o d e n (Luxemburg) las de secretaris apotheker L. J. V a n d e w i e l e (Gent) diens voordracht « Sur un document du début du XIXe siècle touchant l'His-

toire de la Pharmacie au Luxembourg ». Daarna sprak Dr med. G. K e r s t e i n (Hameln) over « Neueste Ergebnisse der Sertürnerforschung » waarbij hij vooral ook aandacht schonk aan ander werk van Sertürner dan de ontdekking van de morphine.

Tenslotte vertoonde collega L. S e g e r s (Brussel) zijn kleurenfilm over de oude apotheken in België. Het was opnieuw een groot genoegen deze fraaie film, nu in verbeterde editie te zien.

De president bedankte de sprekers, waarna nog lang nagepraat werd in het Hotel « De drie pistolen ».

Zondagmorgen vond eerst een bezoek plaats aan de oude apotheek Lebeau te Hasselt waar het gezelschap door Mw L e b e a u ontvangen werd en behalve het prachtige huis en de apothekerspotten ook de schilderijenverzameling bezichtigd mocht worden. Vervolgens begaf men zich per auto naar Maaseik waar op het Raadhuis de huishoudelijke vergadering plaats vond. Prof. Dr A. E. V i t o l o (Pisa) en Apotheker G. E. D a n n (Kiel-Kronshagen) werden tot erelid benoemd. Het bestuur werd in zijn geheel herkozen. Daarna werd een bezoek gebracht aan de prachtige oude apotheek van collega v a n V e n c k e n r a y die persoonlijk zijn gasten ontving en tekst en uitleg gaf bij de schitterende collectie apothekerspotten, tin, etc. Tenslotte werden de deelnemers op het stadhuis ontvangen door collega W a e l b e r s lid van het gemeentebestuur der stad.

Zeer voldaan ging het gezelschap hierna uiteen. Een woord van dank moge hier volgen aan de collega A. V a n i n b r o u k x (Hasselt) en R. W a e l b e r s (Maaseik) voor de voortreffelijke organisatie van deze bijeenkomst.

D. A. WITTOP KONING.

Het Internationale Congres voor de Geschiedenis van de Pharmacie te Rome

Van 6 tot en met 11 September 1954 vond dit Congres te Rome plaats, hoofdzakelijk in het Palazzo Barberini, gelegen in het centrum van de eeuwige stad aan de Via IV Fontane, bij de Piazza Barberini, een waarlijk vorstelijk gebouw met een schitterende tuin, waar onder de palmen en stralende maan bij een waarlijk zomerse temperatuur de eerste avond de begroeting der deelnemers plaats vond. Uit zeer veel landen waren de geschiedvorschers der pharmacie gekomen, verder bestuursleden van verenigingen en organisaties, o.a. van Fédération Internationale Pharmaceutique zochten en vonden bij de met van uitgelezen spijsen en dranken voorziene tafels gelegenheid tot ongedwongen kennismaking en hernieuwing van vriendschappen.

Dinsdag 7 September bood gelegenheid aan de organisaties, die in het kader van dit congres te Rome hun bijeenkomsten hielden, hun vergaderingen te houden. Des morgens vonden in het Palazzo Barberini plaats de vergadering van het Bestuur van de Société Internationale d'Histoire de la Phar-

macie en van de Commissie voor de Schelenz-Plakette, daarna de vergadering van de leden van de Académie Internationale d'Histoire de la Pharmacie. Na een openingswoord van de Vice-President G. E. D a n n (Kiel), bij ontstentenis van de President Prof. Dr G. U r d a n g (Madison), brachten Dr P. H. B r a n s (Rotterdam) als Secretaris-Generaal en Dr D. A. W i t t o p - K o n i n g (Amsterdam) als Penningmeester van de Academie verslag uit, waarna zich een gedachtenwisseling ontspon over de voorziening van de financiën van de Academie.

Dinsdagmiddags hield de Société Internationale d'Histoire de la Pharmacie in de troonzaal van het Palazzo Barberini een ledenvergadering, waarin de Schelenz Plakette werd uitgereikt aan de bekende Italiaanse historicus Dr G. C o n c i (Bolzano), die door ziekte niet aanwezig kon zijn. De vergadering benoemde Prof. Dr J. A. H ä f l i g e r (Luzern) tot erepresident, G. E. D a n n (Kiel) tot president en Dr P. H. B r a n s (Rotterdam) tot Vice-president. De door deze benoemingen vrijgekomen plaats als lid van het bestuur werd ingenomen door Dr D. A. W i t t o p - K o n i n g (Amsterdam).

Dinsdagavonds vond in de troonzaal plaats de 2e plechtige zitting van de Académie Internationale d'Histoire de la Pharmacie. De eerste plechtige zitting werd verleden jaar te Parijs gehouden tijdens de vergadering van de FIP aldaar. De prachtige zaal vulde zich met het bestuur en de leden van de Académie, in rok of professorstoga met hunne insignes en bijna 300 belangstellenden. Vóór de opening van de zitting van de Academie reikte de Associazione Italiana di Storia della Farmacia de « Lauri del Palmatino » uit aan Dr G. C o n c i (Bolzano) en Prof. Dr J. A. H ä f l i g e r (Luzern) en verleende het erelidmaatschap aan President en Vice-President van de Société Internationale d'Histoire de la Pharmacie, de Heren G. E. D a n n (Kiel) en Dr P. H. B r a n s (Rotterdam), de bekende historicus E. H. G u i t a r d (Toulouse) en het lidmaatschap aan Dr D. A. W i t t o p - K o n i n g (Amsterdam). De plechtige zitting van de Academie werd geopend door de Vice-President G. E. D a n n (Kiel), die tevens een begroetingsrede van de afwezige President Prof. Dr G. U r d a n g (Madison) voorlas, waarna de Secretaris-Generaal Dr P. H. B r a n s (Rotterdam) het woord kreeg om een adres van gelukwens voor te lezen van de pas opgerichte Japanse vereniging voor de geschiedenis van de pharmacie en de berichten van verontschuldiging van enkele afwezige leden van de Academie. Niet minder dan 17 van de 44 over de gehele wereld benoemde leden waren te Rome aanwezig. Dr B r a n s gaf vervolgens een overzicht van het ontstaan en de werkzaamheid van de Academie tot aan deze vergadering om vervolgens namens het American Institute of the History of Pharmacy de tweede « George Urdang Medal » uit te reiken aan E. H. G u i t a r d uit Toulouse.

In de memorie van toelichting en waardering, in

de Engelse taal, die Dr B r a n s in opdracht van het Amerikaanse Comité uitsprak, kwam vooral tot uiting de betekenis, die de publicaties van G u i t a r d hebben gehad voor de ontwikkeling van de eerste vereniging uitsluitend gewijd aan de historie van de pharmacie, de Société d'Histoire de la Pharmacie te Parijs, terwijl Dr B r a n s in een persoonlijk woord in het Frans hieraan toevoegde zijn waardering voor het pionierswerk van G u i t a r d, dat tenslotte geleid heeft tot de huidige internationale organisaties op pharmaceutisch historisch gebied. Prof. Dr G. F o l c h J o u (Madrid) hield hierna zijn beschouwing over « Les diverses modalités des anciennes corporations pharmaceutiques espagnoles », daarbij de overeenkomsten en verschillen met soortgelijke gilden in andere landen beschouwend. Na sluiting van de zitting van de Academie volgde in de Marmerzaal van het Palazzo Barberini een concert met een uitstekend orkest en voortreffelijke solisten, dat de talrijke toehoorders verpozing van bijzondere bekoring bood.

De eigenlijke aanleiding voor het uitnodigen van de beoefenaars van de geschiedenis der pharmacie om te Rome te congresseren, was de herdenking van het 525-jarig bestaan van het *Nobile Collegio Chimico-Farmaceutico di Roma*. Deze wellicht oudste beroepsorganisatie op ons gebied is van grote ouderdom en bestond reeds toen Paus Martinus V in 1429 het gilde de titel « Nobile » verleende, een jaarlijkse rente verleende en een ziekenhuis alsmede de kerk « S. Lorenzo in Miranda », tussen de oude muren van de Tempels van Faustina en Antonius aan het Forum Romanum heeft opgericht. In deze kerk vond Woensdagmorgens de herdenking van het jubileum plaats door een pontificale Hooqmis, gecelebreerd door de patroon van het Collegio, Bisschop A. G i o r d a n i. Deze indrukwekkende plechtigheid, die door veel niet-Katholieken mede werd bijgewoond, o.a. door leden van het Hoofdbestuur van de FIP, van de Académie Internationale d'Histoire de la Pharmacie en talrijke congresbezoekers, werd besloten met een Latijnse toespraak door de bisschop, die de beweegredenen voor het ontstaan en de doelstellingen van het Collegio uiteenzette. Vervolgens verkreeg na de dienst in de kerk het woord de president van het Collegio, Dr M. C h i e f f o, die de bisschop, zelf apotheker, de bul en het insigne van het erelidmaatschap van het Collegio aanbood met het verzoek aan de bisschop om de ereleden, die verder ter gelegenheid van het jubileum door het Collegio werden benoemd, te willen installeren. Zo ontvingen uit de handen van de bisschop het op perkament gecalligrafeerde diploma en het ere-insigne o.a.: Sir H. N. L i n s t e a d (Londen), President van de FIP, de Vice-President F. A r n a l (Parijs) en het bestuurslid F. M a r t i n o t (Parijs), de Ere-President van de Société Internationale d'Histoire de la Pharmacie Prof. Dr J. A. H ä f l i g e r (Luzern), de Vice-President van de Académie Internationale d'Histoire de la Pharmacie G. E. D a n n (Kiel) en de Secretaris Generaal Dr P. H. B r a n s

(Rotterdam), terwijl later dezelfde onderscheiding nog werd verleend aan de penningmeester van de Academie Dr D. A. W i t t o p - K o n i n g (Amsterdam) en aan L. J. V a n d e w i e l e te Gent, Secretaris van de Kring voor de Geschiedenis van de Pharmacie in Benelux. Des middags vond in het Capitool de plechtige zitting van het jubilerend College plaats, die geopend werd door de burgemeester van Rome, Prof. R. R e b e c c h i n i, waarna de voorzitter van het Congres, Prof. D. P o n t e (Turijn), adressen van felicitatie voorlas van de Paus en de president van de Italiaanse Republiek. Prof. Dr J. A. H ä f l i g e r (Luzern), sprak in het Italiaans namens de congres-organisatie, Dr P. H. B r a n s (Rotterdam) als Secrétaire Permanent namens de Union Mondiale des Sociétés d'Histoire Pharmaceutique in het Frans, waarna Prof. G. G i a c o m e l l o (Rome) een voordracht hield over de ontwikkeling van de pharmaceutische chemie onder de titel « La Chimica Farmaceutica attuale ». De bijeenkomst in het Capitool werd o.m. bijgewoond door de 1e Secretaris van de Nederlandse Zaakgelastigde, die de Nederlandse deelnemers aan het Congres uitnodigde voor een cocktail-party te zijn huize Vrijdagavond tussen het einde van de voordrachten en de aanvang van het banket.

Donderdag 9 September opende in de troonzaal Prof. Dr J. A. H ä f l i g e r (Luzern) het eigenlijke congres, Sir H. N. L i n s t e a d (Londen) sprak als President van de F.I.P. en drukte zijn voldoening uit over het feit dat dit congres zo grote belangstelling genoot, hetgeen de Fédération bijzonder verheugde, sedert vorig jaar de geschiedenis van de pharmacie, mede door de stichting van de Section Historique in de F.I.P. vertegenwoordigd is en hij nodigde alle apothekers, maar wel in het bijzonder de pharmacie-historici uit om aan de volgende bijeenkomst van de F.I.P. in 1955 te Londen te willen deelnemen. Dr P. H. B r a n s (Rotterdam), sprak namens het bestuur van de Union Mondiale des Sociétés d'Histoire Pharmaceutique en Dr D. A. W i t t o p - K o n i n g (Amsterdam) namens de Kring voor de Geschiedenis van de Pharmacie in Benelux en de Commissie voor de Geschiedenis van de Pharmacie in de Koninklijke Nederlandse Maatschappij ter Bevordering der Pharmacie. Daarna hield Prof. Dr A. E. V i t o l o (Pisa) een beschouwing over verschillende oude Italiaanse apothekers corporatie's onder de titel « Il Nobile Collegio Farmaceutico di Roma e le altre corporazioni farmaceutiche italiane ».

Des middags begonnen de voordrachten, ook Vrijdag en Zaterdagmiddag, telkens voorgezeten door twee presidenten, waarvan één de Frans-Spaans en/of Italiaans sprekenden inleidde en beantwoordde en de andere president dit deed voor de Frans, Duits en Engels sprekenden. Het moge gelden als waardering voor de kleine Nederlandse delegatie, dat twee van hen het voorzitterschap werd opgedragen n.l. aan de Collegae Dr P. H. B r a n s en Dr D. A. W i t t o p - K o n i n g.

Op Donderdagmiddag opende Dr P. H. B r a n s (Rotterdam), de voordrachten met « Ueber Apothe-

kerzünfte in den Niederlanden », waarbij hij onder de Nederlanden verstond het gebied van het huidige Benelux. Met de voordrachten van Prof. Dr G. F o l c h j o u en Prof. Dr A. E. V i t o l o werd aldus een groot aantal oude gilden besproken. Van de verdere voordrachten worden alleen genoemd, die, welke van meer dan lokaal belang kunnen worden geacht. Prof. B e n Y a h i a (Tunis), sprak over « Costantino l'Africano — sur la Pharmacopée de la Période Arabe » en bleek in staat belangrijke gegevens over dit tijdvak te kunnen verstrekken. W. F. D a e m s (Leiden) behandelde in zijn voordracht: « Die Termini Technici apotheca et apothecarum pharmacia — beim Studium der Geschichte der Pharmazie im Mittelalter ».

Dr H. D i e c k m a n n (Ingelheim), wees in zijn voordracht « Des Pharmaciens Huguenots » op de invlced, die deze uit Frankrijk geëmigreerde apothekers hebben gehad en noemde onder meer de ook bij ons bekende L e m é r y.

G. P e z z i sprak over de voorziening van de schepen in zijn voordracht « Arte farmaceutica e farmacia navale del V° e XII° sec. ». G. E. D a n n (Kiel) wees in zijn voordracht « Die Entdeckung des Urans », er op dat de pharmaceutische toepassingen van dit element en zijn verbindingen weliswaar zeer klein zijn, doch dat de ontdekking van het element het werk is van de bekende M. H. K l a p r o t h, apotheker te Berlijn. Dr W. H a g e n - H e i n (Frankfort) gaf in zijn « Ueber einige deutschsprachige Arzneitaxen des späten Mittelalters » aan de hand van overeenkomsten en verschillen in opzet, schrijfwijze en volgorde van de opgenomen artikelen de ontwikkelingsgang van verschillende taxen in het Zuid-Duitse en Oostenrijkse gebied. Dr D. A. W i t t o p - K o n i n g (Amsterdam) noemde de betrekkingen tussen Italië en Nederland in zijn voordracht « Les relations pharmaco-historiques entre l'Italie et les Pays Bas ». H. T a r t a l j a (Zagreb) gaf aan de hand van foto's van opgegraven voorwerpen de ontwikkelingsgang van spatels, lepels, mortieren en andere pharmaceutische utensiliën. Dr W. B r a c h m a n n (Brunswijk) sprak over het gebruik van zelfstandigheden van menselijke oorsprong in zijn voordracht « Der Mensch als Arzneimittel in L. Cristoph Hellwegs Lexikon pharmaceuticum von 1714 ». Prof. J. G i c k l h o r n (Wenen) beschouwde de apotheker Jezuïeten pater G. I. Camel in zijn voordracht « Il missionario farmacista G. I. Camel, s.j. (1661-1706) ». O. C a r l o t t o stelde de moderne organisaties tegenover de oude corporaties in zijn « Le antiche corporazioni farmaceutiche nell'organizzazione sindacale moderna ». Dr G. T e r g o l i n a (Rome) sprak over het verblijf van Galenus in Rome: « Sull'esistenza di Galeno in Roma », waarna Prof. Dr A. E. V i t o l o (Pisa) sprak over « Gli Statuti del Nobile Collegio farmaceutico di Roma ». Prof. Dr R. Z a u n i c k (Halle) gaf in een tweetal voordrachten verlangens en voorstellen voor betere registratie van geneesmiddelen in pharmaceutisch opzicht en voor de pharmaceutische literatuur, terwijl hij in zijn voordracht « Aus der Vorgeschichte der Kokain-Iso-

liering», de ontwikkeling van dit onderzoek gaf. Dr G. Kerstein (Hameln) wees op het feit, dat Sertürner behalve door de isolering van opium-alcaloiden ook voor de kina-alcaloiden bekendheid verdiende te genieten: «Ueber die China-Arbeiten Sertürners». Aan de hand van mooie lantaarnplaatjes sprak F. Minarik (Maribor) over «Die Fresken in der ehemaligen Klosterapotheke in Olimje (aus dem Jahre 1780)». Dit is slechts een greep uit hetgeen ten gehore werd gebracht en zeker verdient dit Congres behalve door zijn uitstekende organisatie ook door verscheidenheid der voordrachten alle lof. Deze is dan ook Vrijdagavonds aan het banket in de troonzaal van het Palazzo Barberini ten volle toebedeeld. Sir H. N. Linsted (Londen) deed dit namens de FIP, Dr P. H. Brans (Rotterdam) namens de afwezige ere-president en president van de Union en stelde daarbij in het licht, dat dit Congres in het bijzonder één van de idealen van de Union had gediend en wel het beter verstaan en het vergroten van het onderling contact tussen de pharmaceutische historici in de wereld en uit erkentelijkheid voor wat Italië hierbij heeft gedaan, verzocht hij de congresvoorzitter Prof. Dr D. P. P. P. (Turijn) de vacante zetel van Vice-President van de Union te willen bezetten, hetgeen Prof. P. P. P. onder applaus van de aanwezigen aan het banket gaarne accepteerde. Hem werd van de zijde van het Nobile Collegio eveneens het ere-lidmaatschap en Collega F. A. r. n. a. l (Parijs) stelde in een boeiende toespraak in het licht de reden, waarom hij in de gelegenheid was Prof. P. P. P. een onderscheiding namens de Franse regering uit te reiken.

Zaterdagmorgens was er in het buitenverblijf Castelgandolfo van de Paus een audiëntie voor de deelnemers aan dit Congres, die door de Paus in het Latijn werden toegesproken en voor de deelnemers van het tezelfdertijd te Rome gehouden Internationale Poliomyelitis Congres, die in het Frans werden toegesproken en waarvan de Nederlandse deelnemers ook aan de ontvangst ten huize van de Nederlandse Zaakgelastigde hadden deelgenomen.

Alles te samen heeft dit Congres de voorgestelde taak ten volle vervuld en mede dank zij het prachtige weer en de voortreffelijke organisatie bij alle deelnemers een onvergetelijke indruk nagelaten.

P. H. BRANS.

BOEKBESPREKINGEN

Dr D. P. OOSTERBAAN. — **Zeven eeuwen geschiedenis van het Oude en Nieuwe gasthuis te Delft.** — Druk. Gaade Delft, 1954.

Een goed gedocumenteerd overzichtelijk werk met een scherpe probleemstelling. De apotheker komt in de eerste periode, de Middeleeuwen niet voor, in de tweede en derde periode komt hij in de rubriek personeel voor. Een instructie voor de gasthuisapotheker is als bijlage opgenomen. Helaas heeft het pharmaceutische deel sterk geleden onder de in het voorwoord genoemde scheurploeg die in het begin van de 19e eeuw het archief opruimde

om «zeer veele oude quitantien, journaalen van ontvangst en uitgaaf en verdere papieren van geen der minste waarde te verscheuren en afhandig te maken». Hierbij zullen de rekeningen van het gasthuis met de bijlagen helaas verloren gegaan zijn. Hierdoor kon de schrijver slechts enkele namen der apothekers achterhalen, terwijl over de geneesmiddelen, hoeveelheden en prijzen niets meer teruggevonden werd. Ook de kosten van de apotheek zijn slechts over 1 jaar bewaard gebleven.

Ondanks deze handicap is dit boek vooral voor de oudste geschiedenis der gasthuizen van veel belang.

Dr D. A. Wittop-Koning.

Dr A. SCHIERBEEK. — **Bloemfexing uit het Cruydt-Boeck van Rembert Dodoens.** — 2e druk, De Hofstad, 's Gravenhage/L. J. Veen Amsterdam z. j., prijs 7,90.

Het is verheugend dat van deze aardige bloemfexing een tweede druk kon verschijnen. De schrijver heeft de gelegenheid benut het boek belangrijk te vermeerderen en verbeteren. Helaas wordt in de inleiding Mathias de l'Obel in verhouding wel wat erg summier behandeld. Het artikel dat schrijver dezes in dit blad wijdde had hiervoor goede diensten kunnen bewijzen. Deze kruidboeken werden voor de medicus geschreven daar Dodoens het betreurde, «dat het verzamelen der heilzame kruiden in handen was gekomen van Apothekers oft sommigen anderen ongeheerden».

De uitgever heeft de aankleding belangrijk kunnen verbeteren bij de eerste druk vergeleken.

Dr D.A. Wittop-Koning.

Apoth. Dr WOLFGANG-HAGEN HEIN — **Illustrierter Apotheker-Kalender 1955** — Deutscher Apotheker Verlag, Stuttgart. — 37 Kunstdrucktafeln 17 x 24,5 cm. — Pr. 6.80 DM.

Dr P. H. Brans heeft hier verleden jaar (Pharm. Tijdschr. XXXe Jg., November No 11, blz. 274) de aandacht gevestigd op deze kalender die, dank zij Dr Wolfgang-Hagen-Hein, de door de betreunde Fr. Ferchl ingestelde traditie op waardige wijze voortzet.

Dit is nu «de 14de jaargang met een nieuwe reeks van beelden uit de onuitputbare rijke geschiedenis der pharmacie» aldus bewerk in zijn inleidend woord. Een nieuwigheid is het aanbrengen van geboorte- en sterftedata van beroemde of verdienstelijke apotheker in het kalendarium. Bovendien werden de bladzijden nu genummerd en werd er een inhoudstafel bijgevoegd, zodat de documentaire waarde verhoogd is en de kalender nu nog beter geschikt is om te worden bewaard en ingebonden.

De titelbladzijde is een gekleurde afbeelding van een Rokoko beeld van de H. Cosmas uit het Zwabisch apothekenmuseum van Waldenbuch.

De vele Vlaamse apothekers, die vroeger het kalender van Fr. Ferchl kochten — waarvan wij verscheidene uitgaven alhier hebben aangekondigd — zullen deze kunstuitgave dankbaar begroeten en steunen.

P. V.

CERCLE BENELUX D'HISTOIRE DE LA PHARMACIE
KRING VOOR DE GESCHIEDENIS DER PHARMACIE IN BENELUX

Bureau / Bestuur :

Président : Dr. P. H. Brans, Rotterdam	President
Vice-Président : A. Couvreur, Brussel	Vice-President
Secrétaire : Apoth. L. Vandewiele, Gent	Secretaris
Trésorier : I. Etienne, Verviers	Penningmeester
Administrateur : Apoth. Alfred Nimax, Luxembourg.	

Membres d'honneur / Ereleden :

Dr. M. Bouvet, président de la Société d'Histoire de la Pharmacie, Paris.
 Prof. Dr. D. Rafael Folch y Andreu, président Sociedad Espanola de Historia de la Farmacia, Madrid.
 Prof. Dr. A. E. Vitolo (Pisa), Presidente del Associazione Italiana di Storia della Farmacia.
 Apoth. G. E. Dann (Kiel), President Intern. Gesellschaft für Geschichte der Pharmazie.
 Prof. Dr. G. Urdang, director American Institute of the History of Pharmacy, Madison (Wisc.) U.S.A.

Membres Donateurs / Ondersteunende leden :

A. P. B. (Algemene Pharmaceutische Bond / Association Pharmaceutique Belge), Brussel.
 Kon. Ned. Mij ter Bevordering der Pharmacie, 's-Gravenhage.
 Association Pharmaceutique de la Province de Liège.
 Departement Amsterdam van de K.N.M.P.
 Departement Gelderland van de K.N.M.P.
 Departement Gouda van de K.N.M.P.
 Departement 's-Gravenhage van de K.N.M.P.
 Departement Limburg van de K.N.M.P.
 Departement Noord Brabant van de K.N.M.P.
 Departement Noord-Holland van de K.N.M.P.
 Departement Rotterdam van de K.N.M.P.
 Departement Utrecht van de K.N.M.P.
 Syndicat des Pharmaciens Luxembourgeois.
 N. V. Handelsmaatschappij L. I. Akker, Rotterdam.
 Etabl. Biergon, Liège.
 Etabl. du Bled, Brussel.
 Etabl. de Bournonville, Brussel.
 N. V. Kon. Pharm. Fabr. v/h Brocades, Stheeman en Pharmacia, Amsterdam.
 N. V. Amsterdamsche Chininefabr., Amsterdam.
 Etabl. A. Couvreur, Brussel.
 Etabl. Cusi, Brussel.
 Etabl. Gepharma, Brussel.
 P. Hahmes, Maastricht.
 Etabl. Herman-Labor, Brussel.
 N. V. Hoechst Holland, Amsterdam.
 Laboratorios del Norte de España, S. A. de Masnou, Barcelona.
 N. V. v/h B. Meindersma, 's-Gravenhage.
 Etabl. Mijnhardt—Mon Cœur, Antwerpen-Mortsel.
 N.V. Handelsmij Nedigepha, Amsterdam.
 N.V. Onderlinge Pharmaceutische Groothandel, Utrecht.
 N.V. Organon, Oss.
 N.V. Pernivita, Vlaardingén.
 Fa. K. F. Peters, Amsterdam.
 N.V. Philips-Roxana Pharm. Chem. Ind. « Duphar », Amsterdam.
 N.V. Chemicalienhandel Rathkamp & Co., Djakarta.
 (kantoor in Nederland te Amsterdam).
 Etabl. Roche, Brussel.
 C. N. Schmidt, Amsterdam.
 N.V. Dr. Willmar Schwabe, Zaandam.

Cotisation / Lidmaatschap :

Membres et membres donateurs — Leden en ondersteunende personen :
 f 8,— (100 fr. Belg.) par an, per jaar.
 Sociétés, institutions donatrices — Ondersteunende verenigingen, instellingen,
 instituten, etc. f 25.— (300 fr. Belg.).